МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему «**ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ З СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2313-сп-дн
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
О. В. Мерешко

Керівник: доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент Ю. Р. Мацкевіч

Рецензент _____
_____

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____»_____2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Мерешко Ользі Василівні

1. Тема роботи: «Діяльність фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб»
керівник роботи Мацкевіч Ю. Р. к.пед.н., доцент
затверджена наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 року № 1447-с

2. Строк подання студентом роботи: 03. 12. 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали виробничої практики

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) охарактеризувати базові поняття, пов'язані з соціальною адаптацією внутрішньо переміщених осіб; розкрити особливості процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб; визначити роль державної служби зайнятості у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб; проаналізувати діяльність фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб; виявити основні проблеми та перешкоди, з якими стикаються фахівці державної служби зайнятості у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб; розробити рекомендації для покращення роботи фахівців служби зайнятості у сфері соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунок «Фактори, що впливають на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб»; таблиця «Види підтримки державною службою зайнятості внутрішньо переміщених осіб»; 6 рисунків – з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Мацкевіч Ю. Р.	26.11.23 р.	26.11.23 р.
Розділ 1	Мацкевіч Ю. Р.	18.01.24 р.	18.01.24 р.
Розділ 2	Мацкевіч Ю. Р.	07.05.24 р.	07.05.24 р.
Висновки	Мацкевіч Ю. Р.	21.09.24 р.	21.09.24 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Робота над розділом 1	січень-квітень	виконано
4	Робота над розділом 2	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Написання додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи,	листопад	виконано
8	Проходження рецензування	грудень	виконано
9	Захист	лютий	

Студент _____ Мерешко О. В.

Керівник роботи _____ Мацкевіч Ю. Р.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Мацкевіч Ю. Р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 82 с., 7 рисунків, 1 таблиця, 54 джерела, 3 додатки.

Мета дослідження: виявлення основних проблем та перешкод у діяльності фахівців державної служби зайнятості щодо соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, а також розробка рекомендацій для підвищення ефективності їхньої роботи.

Об’єкт дослідження: діяльність фахівців державної служби зайнятості, спрямована на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб.

Предмет дослідження: проблеми та перешкоди, що виникають у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, а також методи та засоби, які використовуються фахівцями державної служби зайнятості для їх подолання.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукових джерел, синтез, систематизація, класифікація та узагальнення; емпіричні: анкетування, інтерв’ю, аналіз документації обласного центру зайнятості.

Теоретичне значення: уточнено сутність понять «соціальна адаптація», «внутрішньо переміщені особи»; визначено фактори, що впливають на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб; виявлено та систематизовано основні проблеми і перешкоди, з якими стикаються фахівці державної служби зайнятості у процесі роботи з ВПО.

Матеріали дослідження можуть бути використані у діяльності соціальних працівників, волонтерів та інших фахівців, які працюють з внутрішньо переміщеними особами..

АДАПТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, ВОЛОНТЕРСТВО, ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЗАЙНЯТОСТІ.

SUMMARY

Mereshko O. V. Activities of Specialists of the State Employment Service Related to Social Adaptation of Internally Displaced Persons.

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (54 items, 3 of them in a foreign language), 3 appendices on 9 pages. The qualification work volume is 82 pages, 59 of them – main text.

The aim of the study: to identify the main problems and obstacles in the activities of state employment service specialists regarding the social adaptation of internally displaced persons, as well as to develop recommendations for improving the efficiency of their work.

The research object – the activities of specialists of the state employment service aimed at the social adaptation of internally displaced persons.

The research subject – problems and obstacles arising in the process of social adaptation of internally displaced persons, as well as methods and means used by specialists of the state employment service to overcome them.

The tasks of the qualification work*:*

1) to characterize the basic concepts related to the social adaptation of internally displaced persons;

2) to reveal the peculiarities of the process of social adaptation of internally displaced persons;

3) determine the role of the state employment service in the process of social adaptation of internally displaced persons;

4) to analyze the activities of specialists of the state employment service on social adaptation of internally displaced persons;

5) to identify the main problems and obstacles faced by specialists of the state employment service in the process of social adaptation of internally displaced persons;

6) develop recommendations for improving the work of employment service

specialists in the field of social adaptation of internally displaced persons.

Research methods: theoretical: analysis of scientific sources, synthesis, systematization, classification and generalization; empirical: questionnaires, interviews, analysis of documentation of the regional employment center.

The section 1 “Theoretical and methodological principles of social adaptation of internally displaced persons” the essence of the basic concepts of the study is defined, the peculiarities of the social adaptation of internally displaced persons are considered, the role of the state employment service in the social adaptation of internally displaced persons is revealed.

The section 2 “Experimental study of the activities of state employment service specialists on social adaptation of internally displaced persons” the activity of specialists of the state employment service on social adaptation of internally displaced persons was analyzed, problems and obstacles in the activity of specialists of the state employment service on social adaptation of internally displaced persons were identified, recommendations were made to improve the activity of specialists of the state employment service on social adaptation of internally displaced persons.

Research materials can be used in the activities of social workers, volunteers and other professionals who work with internally displaced persons.

Keywords: adaptation, social adaptation, internally displaced person, social adaptation of internally displaced persons, volunteering, state employment service.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень…… 8
Вступ……...……...…...…… 9
Розділ 1. Теоретико-методичні засади соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб……. 13
1.1. Визначення сутності базових понять дослідження……..... 13
1.2. Особливості соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб……. 24
1.3. Роль державної служби зайнятості у соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб……..…. 36
Розділ 2. Експериментальне дослідження діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб……. 44
2.1. Аналіз діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб……... 44
2.2. Виявлення проблем та перешкод у діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб…… 50
2.3. Рекомендації щодо поліпшення діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб…… 61
Висновки…….……..…. 65
Список використаних джерел……...…. 68
Додатки……. 74

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВПО – внутрішньо переміщена особа

ДСЗ – державна служба зайнятості

ЗОЦЗ – Запорізький обласний центр зайнятості

КПТ – когнітивно-поведінкова терапія

МОМ – Міжнародна організація з міграції

ООН – Організація об’єднаних націй

ПТСР – посттравматичний стресовий розлад

USAID – Агентство США з міжнародного розвитку

ВСТУП

Зростаюча кількість внутрішньо переміщених осіб у світі створює нагальну потребу у розробці та впровадженні ефективних програм соціальної адаптації. Україна не є винятком: зазнаючи наслідків військових конфліктів та соціально-економічних труднощів, країна стикається зі значними викликами у сфері інтеграції внутрішньо переміщених осіб на ринок праці та у соціум. Проблема внутрішньо переміщених осіб стала особливо актуальною для України після початку збройного конфлікту на Донбасі у 2014 році та анексії Криму. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, станом на 2024 рік в Україні зареєстровано понад 1,5 мільйона внутрішньо переміщених осіб.

Втрати рідних та близьких, житла, звичного мирного життя, адаптація до нових умов зумовлює посттравматичні стресові розлади, стреси, психосоматичні захворювання та інші психофізіологічні травми. Аби подолати кризову ситуацію внутрішньо переміщенні особи потребують допомогу фахівців з медичної, соціальної та психологічної сфер. Більшість таких осіб потребують соціальної адаптації до середовища, у якому перебувають наразі.

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб є складним та багатогранним процесом, який вимагає комплексного підходу і тісної співпраці між державними установами, неурядовими організаціями, місцевими громадами та міжнародними партнерами. Успішна адаптація залежить від врахування індивідуальних потреб внутрішньо переміщених осіб, забезпечення їх прав та створення умов для інтеграції в нове соціально-економічне середовище.

Одним з ключових факторів успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб є діяльність фахівців державної служби зайнятості, які забезпечують підтримку та інтеграцію цієї вразливої групи населення.

Питання соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб займалися як

вітчизняні так і зарубіжні науковці. Так американський професор Л. Тейлор та українська вчена І. Петрова наголошують, що внутрішньо переміщені особи часто зазнають стигматизації та виключення у новому середовищі, що ускладнює їхню адаптацію та пошук роботи. Дослідження українського науковця Ю. Шевчука підтверджує необхідність ефективних програм підтримки для внутрішньо переміщених осіб, спрямованих на надання різноманітних консультацій, професійної підготовки та допомоги у їх інтеграції на ринок праці.

Проблеми, що стосуються внутрішньо переміщених осіб в Україні, є предметом розгляду не лише представників влади, політиків, міжнародних організацій, але і значної кількості вітчизняних науковців, які досліджують разом із масштабами, викликами й потребами внутрішньо переміщених осіб також їхній потенціал у контексті модернізації та економічного розвитку країни. Серед таких науковців можна виділити наступних: Н. Андрусишин, О. Балакірєва, М. Бачинська, Т. Бондар, О. Бородін, О. Василенко, Т. Доронюк, Ю. Корнєв, Е. Лібанова, І. Локтєва, О. Осінкіна, У. Садова та ін. Зокрема, теоретико-методичним підґрунтям розв’язання окресленої проблеми стали наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Ю. Арутюнян, Ю. Бромлей, Дж. Беррі, В. Грищенко, Г. Гудвін-Гілл, Р. Дженнінгс, О. Зайцева, І. Звєрєва, А. Капська, Ю. Моргун, О. Малиновська, Я. Овсяннікова, О. Ольхович, О. Піскун, А. Похлєбаєва, Г. Солдатова, А. Фернхем, К. Халепа, А. Шацька, Л. Шестак та інші.

Проблеми соціальної адаптації вивчали такі вітчизняні науковці, як Т. Семигіна, О. Рассказова, Г. Слозанська, І. Албул, І. Жеребко, Н. Коляда, О. Кравченко, М. Міщенко, А. Попович, М. Скочко, К. Чупіна та інші. Соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб досліджували Н. Мазіна, О. Муравський, Н. Скок та інші.

Українські та зарубіжні дослідники вивчають різні аспекти соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб та розробляють стратегії покращення умов їхнього життя. Проте, незважаючи на значний інтерес різних

представників держави до проблем внутрішньо переміщених осіб, теоретичні та методологічні розробки цього питання присвячено лише окремим його аспектам.

Вищевикладене зумовило вибір теми нашого дослідження: «Діяльність фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб».

Мета дослідження: виявлення основних проблем та перешкод у діяльності фахівців державної служби зайнятості щодо соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, а також розробка рекомендацій для підвищення ефективності їхньої роботи.

Об'єкт дослідження: діяльність фахівців державної служби зайнятості, спрямована на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб.

Предмет дослідження: проблеми та перешкоди, що виникають у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, а також методи та засоби, які використовуються фахівцями державної служби зайнятості для їх подолання.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати базові поняття, пов'язані з соціальною адаптацією внутрішньо переміщених осіб.
2. Розкрити особливості процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.
3. Визначити роль державної служби зайнятості у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.
4. Проаналізувати діяльність фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.
5. Виявити основні проблеми та перешкоди, з якими стикаються фахівці державної служби зайнятості у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.
6. Розробити рекомендації для покращення роботи фахівців служби зайнятості у сфері соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукових джерел, синтез, систематизація, класифікація та узагальнення;

- емпіричні: анкетування, інтерв'ю, аналіз документації обласного центру зайнятості.

Теоретичне значення дослідження:

- уточнено сутність понять «соціальна адаптація», «внутрішньо переміщені особи»;

- визначено фактори, що впливають на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб;

- виявлено та систематизовано основні проблеми і перешкоди, з якими стикаються фахівці державної служби зайнятості у процесі роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблені на основі дослідження рекомендації дозволять оптимізувати роботу фахівців служби зайнятості з внутрішньо переміщеними особами, підвищити ефективність надання допомоги та підтримки.

Матеріали дослідження можуть бути використані у діяльності соціальних працівників, волонтерів та інших фахівців, які працюють з внутрішньо переміщеними особами.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Визначення сутності базових понять дослідження

З’явившись у біології, поняття адаптації асоціювалося із пристосуванням людини до фізичного середовища. Пізніше ця проблема стала розроблятися не тільки у плані вивчення адаптації людини як біологічного організму, а й як соціальної істоти. На відміну від біологічного організму, людина не народжується заздалегідь пристосованою до соціального середовища. Соціальна адаптація передбачає поступове засвоєння культурних цінностей, соціальних норм і ролей, і навіть оволодіння відповідними формами і засобами діяльності. Це постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища та результат цього процесу. Співвідношення цих компонентів залежить від цілей та ціннісних орієнтацій індивіда, можливостей їх досягнення у соціальному середовищі.

Науковий термін «адаптація» почав використовуватися у фізіології німецьким дослідником Г. Аубертом у 1865 р. [2]. Пізніше у природничих науках адаптація стала розумітися як сукупність реакцій живої системи, що забезпечують її цілісність та функціональну стійкість при зміні навколишнього середовища.

Поняття «адаптація» у біології означає пристосування живого організму до умов довкілля. Стосовно соціології воно позначало процес пристосування людини до умов соціального середовища. Сенсом цього «пристосування» виступає прийняття особистістю норм і цінностей середовища, чи це соціальна спільність, організація, інститут, включення людини у різні форми предметної діяльності та взаємодії, що є у цих соціальних утвореннях.

У книзі з соціальної роботи говориться про адаптацію як про початковий

етап процесу включення та інтеграції індивіда в соціальне, освітнє, професійне середовище, засноване на реальній, повсякденній, регулярній взаємодії з ним. Основна функція адаптації – освоєння стабільних умов середовища, вирішення повторюваних типових проблем шляхом використання прийнятих способів соціальної поведінки, дії [23]. Тому розуміння сутності адаптивних процесів, їхнього механізму – необхідна умова у вирішенні проблем соціальної адаптації. Адаптивні процеси забезпечуються відповідною технологією. Зокрема, йтиметься про соціальну адаптацію, що є процесом пристосування, освоєння, як правило, активного, особистістю чи групою нових для неї соціальних умов чи соціального середовища.

Багато як вітчизняних так і зарубіжних науковців адаптації погоджуються з тим, що адаптація – це доволі складний феномен. Так, адаптацію у широкому значенні трактують:

- як процес пристосування індивідуальних та особистісних якостей до життя та діяльності людини в умовах, що змінюються;
- як активну взаємодію особистості та середовища залежно від ступеня її активності;
- як перетворення середовища згідно з потребами, цінностями й ідеалами особистості, або як переваги залежності особистості від середовища;
- як зміни, що супроводжують на рівні психічної регуляції, становлення (та відновлення), збереження динамічної рівноваги у системі «суб'єкт праці – професійне середовище» [2, с. 234].

У загальному вигляді найчастіше виділяється чотири стадії адаптації особистості в новому для неї соціальному середовищі:

1) початкова стадія, коли індивід або група усвідомлюють, як вони повинні поводитися в новому для них соціальному середовищі, але ще не готові визнати та прийняти систему цінностей нового середовища та прагнуть дотримуватися колишньої системи цінностей;

2) стадія толерантності, коли індивід, група та нове середовище виявляють взаємну толерантність до систем цінностей та зразків поведінки

один одного;

3) акомодація, тобто визнання та прийняття індивідом основних елементів системи цінностей нового середовища при одночасному визнанні деяких цінностей індивіда, групи новим соціальним середовищем;

4) асиміляція, тобто. повний збіг систем цінностей індивіда, групи та середовища [23].

Існує різноманіття поглядів щодо поняття «соціальна адаптація». Ключовим щодо змісту цього поняття є безпосередньо суть адаптаційного процесу, тобто. проблема виживання людини, через гармонійне пристосування до умов середовища, що змінюються. У соціологічному довіднику визначення поняття «соціальна адаптація» сприймається як активне освоєння особистістю чи групою нового для неї соціального середовища. Близькі підходи до визначення сутності процесу соціальної адаптації спостерігаються у психології. У психологічному словнику «соціальна адаптація сприймається як процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, як результат цього процесу» [1].

У гуманітарних науках поступово сформувалося наукове уявлення саме про соціальну адаптацію, що відображає адаптацію особистості до соціального світу. Таким чином, поняття «середовище» розщепилося, виділивши нові перспективи для дослідницької практики. У сучасній науці цей термін активно застосовується у філософії, соціології, психології, лінгвістиці, культурології, комунікації та інших гуманітарних галузях. Розуміння середовища як соціальної сфери призвело до широкого та вільного використання терміна «адаптація» у соціальному значенні. Адаптація як соціальне явище почала позначатися такими поняттями: соціальна, соціально-психічна, соціально-психологічна, культурна, соціокультурна, комунікативна, мовна та ін. Зміст цих понять перетинається, а кожна наукова дисципліна доповнює або замінює соціальну адаптацію змістом своїх основних предметів [15]. У зв’язку з цим лінійка видів соціальної адаптації постійно подовжується. Трактування ж соціальної адаптації включають її розуміння починаючи від широкого

філософського підходу (всі взаємодії індивіда та середовища) до специфічних комунікативних (подолання мовних бар'єрів комунікації). Цей процес свідчить, що соціальна адаптація – предмет міждисциплінарного вивчення. Кожна з гуманітарних наук представляє та розвиває свій погляд на природу соціальної адаптації. І в результаті виходить об'ємна і строката картина, що відображає все більше сторін та компонентів реальної взаємодії людини із соціумом. Хотілося б, щоб у цій метафорі були яскраві фарби, але відомо, що процес соціальної адаптації, як і її результат, як і саме життя, може бути важким, драматичним і навіть трагічним. Але це вже інші слова: дезадаптація, бар'єри адаптації, стратегії непорозуміння та ін.

Проблеми соціальної адаптації та їх вирішення можна віднести до одних із злободенних проблем сучасного суспільства.

Соціальна адаптація визначається як цілісний показник стану індивіда, його можливість виконувати певні психосоціальні функції, а саме:

- правильне сприйняття навколишньої дійсності та стан власного організму;
- правильне вибудовування системи відносин та спілкування з оточуючими;
- прояв інтересу до праці, навчання,
- правильне вибудовування системи поведінки

Соціальна адаптація – це процес, у якому прийнято виділяти професійну, соціально-рольову, соціально-організаційну, соціально-психологічну, побутову адаптацію та адаптацію до природного середовища.

Резюмуючи різноманітність підходів до вивчення соціальної адаптації, слід зазначити, що кожен із них прагне досягнення своєї мети, долає дослідницькі труднощі, збагачуючи гуманітарне знання про природу буття людини. Проблем у цій галузі людинознавства безліч, починаючи від відсутності конвенційності всередині дисциплінарних угруповань до уникнення операціоналізації понять у дослідницькій практиці.

Аналіз робіт, присвячених проблемам адаптації, показує, що найбільша

кількість публікацій виконана в рамках соціології та психології. І, судячи з змісту наукових праць, соціологія більшою мірою орієнтована на «соціальну адаптацію», а соціальна психологія, швидше, на «соціально-психологічну адаптацію». Однак у гуманітарних науках практично суворе використання термінів «адаптація», «соціальна адаптація» і «соціально-психологічна адаптація» зустрічається дуже часто. Багато авторів, які репрезентують гуманітарні науки, не розводять ці поняття, використовуючи термін «соціальна адаптація» без уточнення рівня наукового аналізу цього явища [20].

Соціальна психологія, будучи молодшою наукою проти соціології, також приділяла значну увагу соціальній адаптації. Використання терміна «соціальна» у певні періоди розвитку науки було обмеженим, оскільки йому приписувалося ідеологічне забарвлення. Тому в деяких публікаціях відомих вчених, присвячених, по суті, соціальній адаптації цей термін не використовувався. Серйозні досягнення були отримані у дослідженнях адаптації до професійної діяльності, до конкретних соціальних груп, зокрема до малої групи. Рівень соціально-психологічного аналізу взаємодії індивіда з найближчим соціальним оточенням, колективами різного типу виявився дуже продуктивним розуміння суті адаптації. Це дозволило розглядати соціальну адаптацію як соціально-психологічну у предметному полі соціальної психології, тобто у контексті взаємодії особистості та групи [30].

Незважаючи на безліч робіт у галузі психології соціальної адаптації, досі не склалося єдиного розуміння змісту цього явища, що зазначають багато дослідників. Як вважає А. Журавльов, у сучасній науці поки що не описаний універсальний психологічний механізм соціально-психологічної адаптації [9].

Адаптація соціальна – це процес і результат включення особистості та групи до соціального середовища через вирішення проблем взаємодії з іншими людьми, групами та суспільством, які ведуть як до розвитку особистості та групи, так і до змін самого середовища.

Умовою успішної соціальної адаптації є трудова адаптація – процес засвоєння особистістю (групою) нової трудової ситуації, який характеризується

активною взаємодією особистості (групи) і трудового середовища, охоплює організаційні, професійні та соціально-психологічні аспекти входження індивіда в нове трудове середовище. Про рівень соціальної адаптації свідчить здатність особи без особливих зовнішніх і внутрішніх (психологічних) конфліктів задовольняти свої соціогенні потреби, продуктивно здійснювати професійну діяльність. Індикатором рівня соціальної адаптації є задоволеність як найбільш загальна суб'єктивна характеристика особистості, що є основою спонукальних мотивів до взаємодії з середовищем. У кризовому чи трансформаційному суспільстві соціальна адаптація є проблематичною, оскільки існуючі структури, цінності та норми порушуються. Більшість людей використовує ситуаційне пристосування – так звану соціальну мімікрію. Цей вид соціальної адаптації розглядають як вимушений засіб захисту в складних умовах зовнішнього середовища, за яких зовнішня пристосовуваність поєднується з негативним ставленням до норм і вимог макросистеми. Важливою умовою успішної соціальної адаптації у змінюваному середовищі є креативна адаптація, гнучко організована пошукова активність, вихід за межі певних кліше [5].

Таким чином, процес соціальної адаптації – це відношення, що виникає між особистістю і суспільством, спрямоване на вирішення протиріч, що виникають між ними. Вони можуть мати найрізноманітніший характер, але їхня основна роль зводиться до того, що вони виконують функції організації та розвитку людини як суб'єкта суспільних відносин, як суб'єкта діяльності. Вирішуючи соціальні протиріччя, індивід розвивається, стає активним суб'єктом громадської діяльності, повноправним членом суспільства, до якого він належить. У цьому аспекті процес соціальної адаптації є методом соціалізації особистості, завдяки якому людина набуває необхідних якостей і властивостей, стаючи затребуваним громадянином цього суспільства.

Як зазначають науковці, «поява внутрішньо переміщених осіб – це так званий феномен в українському суспільстві і великий виклик саме для соціальної політики країни, системи соціальних служб та соціальних

працівників, адже раніше система соціальної підтримки не передбачала роботи з такою вразливою групою клієнтів, а фахівці не були підготовлені до неї, не мали досвіду володіння належним методологічним інструментарієм для робот» [13].

В умовах, коли розвиток багатьох країн світу зазнає впливу масової міграції як потужного виклику сучасності, безперечний практичний інтерес становлять механізми захисту прав мігрантів, у тому числі внутрішньо переміщених осіб. Доповідь ООН про здійснення цілей у галузі розвитку, сформульованих у Декларації тисячоліття, за 2010 р. містить дані про 42 млн. осіб, які сьогодні змушені залишити своє постійне місце проживання внаслідок конфліктів чи переслідувань. З них 15,2 млн. є біженцями, що перетнули міжнародні кордони, та 27,1 млн. – переміщеними особами, які продовжують залишатися у своїй державі [44]. Соціологи визначають внутрішню міграцію як «процес переміщення населення всередині однієї країни», який не виходить за межі державного кордону [42].

Сучасне міжнародне право використовує термін «внутрішньо переміщені особи» (Internally Displaced Persons), що позначає такий тип вимушеної міграції, що здійснюється у межах однієї держави [28].

Цілісний аспект визначення категорії «внутрішньо переміщені особи» був об’єктом дослідження декількох вчених. Наприклад, М. Ніколайчук відзначає, що «внутрішньо переміщені особи – це специфічна група, яка відображає політику міграції, що характеризується різноманітними ознаками, які обумовлені специфічними потребами, особистісними рисами та впливами зовнішнього середовища» [54, с. 109]. Г. Гудвін-Гілл визначає внутрішньо переміщеними особами тих, хто раптово покидає свої домівки у великій кількості унаслідок збройних конфліктів, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих, та перебувають на території власної країни. Порівнюючи поняття «внутрішньо переміщена особа» та «переселенець», автор підкреслює, що фактично внутрішньо переміщені особи - це особи, які відповідають визначенню «вимушені переселенці», але,

виїхавши із місця постійного проживання, продовжують перебувати в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом [3].

М. Менджул та Ю. Паніна пояснюють термін «внутрішньо переміщені особи» як людей, які завжди жили в межах країни (включаючи громадян, іноземців та осіб без громадянства) і були змушені залишити місця свого постійного проживання та переїхати всередині країни через реальну загрозу для свого життя, здоров'я або членів своїх сімей, масштабним порушенням прав людини, переслідуваннями від військових дій, збройними конфліктами, масовими проявами насильства, надзвичайними ситуаціями природного або техногенного характеру [27, с. 296].

В енциклопедії за редакцією Ю. Римаренка, внутрішньо переміщена особа – це людина, яка вимушено переміщується з місця постійного проживання всередині своєї країни внаслідок збройного конфлікту, внутрішнього безладдя, систематичного порушення прав людини, а також внаслідок природних катаклізмів [29, с. 95].

Франсіс Мейдінг Денг зазначає, що внутрішньо переміщені особи – це люди, які залишають свої будинки, але не перетинають кордонів, підконтрольні своїм урядам та державі-суверену. Внаслідок чутливості суверена, міжнародні втручання дозволяються лише у виняткових або надзвичайних обставинах для вирішення внутрішніх справ [52].

Л. Наливайко та А. Орєшкова визначають внутрішньо переміщену особу як громадянина України, а також громадянина іншої держави чи особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання на території України, який змушений залишити місце свого постійного проживання всередині міжнародно визнаних кордонів держави внаслідок: побоювань стати жертвою переслідувань, неможливості повною мірою користуватися гарантованими законодавством України захистом у місці свого постійного проживання; існування загрози для свого життя або членів своєї сім'ї, безпеки чи свободи; відчуття на собі або членах своєї сім'ї наслідків насильства в ситуаціях збройного конфлікту чи

систематичного порушення прав людини; зовнішньої агресії; іноземної окупації; громадянської війни; збройних зіткнень на етнічній, релігійній, мовній чи іншій основі, що порушують громадський порядок у місці його постійного проживання; надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [34, с. 38].

Як стверджує О. Малиновська «внутрішньо переміщеною особою є людина, яка була змушена залишити своє місце проживання в результаті чи з метою уникнути негативних наслідків військового конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини чи надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [25].

У своїй дисертації Р. Наджафгулієв зазначає, що під поняттям «внутрішньо переміщена особа» слід розуміти, особу, яка є громадянином своєї держави, але змушена покинути місце постійного проживання і переселитися в інше місце в результаті військової агресії, стихійного або техногенного лиха [32, с. 52]. Автор до основних причин, що змусили внутрішньо переміщених осіб мігрувати відносить: військову агресію, стихійні або техногенні лиха.

Також М. Сірант зазначає, що особи, переміщені всередині країни, – це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства, або масових порушень прав людини [45, с. 158]. Науковець стверджує, що основними причинами внутрішнього переселення є збройні конфлікти, прояви насильства та масові порушення прав людини. У науковій публікації М. Малиха визначає внутрішньо переміщених осіб, як громадян держави, які через військові дії та їх наслідки змушені покинути постійне місце проживання задля убезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону [26, с. 10]. Виходячи з аналізу вищенаведених понять, можна дійти висновку, що основною та найбільш поширеною причиною внутрішньої міграції є конфлікт із застосуванням зброї або військового потенціалу країни. Наступною за значущістю є загальновідоме, системне порушення прав людини і стихійні або техногенні лиха, що унеможливлюють подальше перебування на територіях, де

відбулася катастрофа. Разом з тим, внутрішньо переміщені особи вимушено здійснюють переміщення, тобто самостійно з вищезазначених обставин, та примусово, якщо переміщення відбувається не з власної волі, а з примусу держави.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2022) «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [40]. Цей Закон «встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб».

У контексті проведеного науково-теоретичного розгляду досліджуваного поняття хочемо виокремити наступне визначення даної категорії осіб. Вимушено внутрішньо переміщені особи – це особи, або група осіб, які змушені покинути своє місце проживання в результаті ускладнення політичної, соціальної, економічної, екологічної ситуації у відповідній адміністративно-територіальній одиниці з метою уникнення порушень прав людини, воєнного конфлікту, жорстокого поводження і потребують правового та соціального захисту держави. Зауважимо, що, беручи до уваги визначення поняття «внутрішньо переміщені особи», варто зробити акцент на тому, що останніх заведено також називати «вимушеними переселенцями» або просто «переселенцями».

В дослідженнях Міжнародної організації з міграції (МОМ) зазвичай зазначається, що соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб – це процес адаптації людей, які були змушені покинути своє місце проживання через конфлікти, насильство, природні катастрофи чи за інших подібних причин, до нового соціального та культурного середовища.

Н. Мазіна, Н. Скок вважають, що соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб – це об'єктивно необхідний процес входження індивіда у оновлене соціальне середовище, з перебігом якого особистість не тільки задовольняє свої потреби та досягає життєвих цілей, але й стає спроможною для здійснення прогресивних змін самого середовища [24, с. 136].

На основі проведеного аналізу виокремимо такі виміри соціальної адаптації ВПО:

- подолання психологічного стресу, викликаного фактом переміщення до нового місця проживання;
- отримання інформації щодо наявності та розташування в новому місці проживання ресурсів, які необхідні для підтримання «життєдіяльності» (житла, продуктів харчування, джерел доходів (заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, соціальних виплат), медичного обслуговування, освітніх закладів, транспорту та комунікацій тощо).

Аналіз наукової літератури показав, що соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб також рекомендують розглядати не як одноетапний процес, а як послідовність етапів.

Отже, соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб є комплексним процесом. Він об'єднує декілька сфер, які можуть досліджуватися різними науками – медициною, психологією, соціологією, антропологією, економікою тощо.

У цілому, соціальна адаптація є складним, багатогранним процесом пристосування ВПО до нового соціокультурного середовища та приймаючого соціуму до новоприбулих осіб, їх соціально-економічних, культурних потреб тощо. Таким чином, суб'єктами соціальної адаптації виступають, з одного боку, внутрішньо переміщені особи, а з іншого – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, різноманітні соціальні інститути, а також місцеві мешканці та представники інших груп і національних меншин.

Таким чином, соціальна адаптація визначена як процес інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове соціальне середовище з метою

відновлення їхнього соціального статусу та нормального життєвого функціонування. Поняття «внутрішньо переміщені особи» включає людей, які були змушені залишити свої домівки внаслідок конфліктів, насильства або інших надзвичайних ситуацій, але залишилися в межах своєї країни.

1.2. Особливості соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб

Стратегія соціальної адаптації являє собою «індивідуальний спосіб адаптації особистості до суспільства та його вимоги, для якого визначальними є досвід ранніх дитячих переживань, неусвідомлених рішень, прийнятих відповідно до суб'єктивної схеми сприйняття ситуацій, та свідомий вибір поведінки, зроблений відповідно до цілей, прагнень, потребами, системою цінностей особистості».

Вирішення проблем соціальної адаптації дозволяє визначити низку життєво важливих питань, які не дають можливість створити гармонійні відносини між людьми, великими та малими колективами відповідно до потреб людини, її інтересів, установок, ціннісних орієнтацій та вимог у контексті життєвих цілей..

На думку І. Леонової, внутрішньо переміщенні особи стикаються з двома основними проблемами, такими як неприйняття їх постійним населенням, до якого вони потрапили проти своєї волі, та фрустрація їх базових потреб. Під час опитування внутрішньо переміщених осіб з території військових дій вони висловлювали такі думки: «немає впевненості в майбутньому»; «немає перспектив у роботі», «потрібно мати міцні нерви, щоб хоча б вижити» [21, с. 96].

Отже, соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб є не просто важливим питанням, а необхідністю для нашого суспільства.

Соціальна адаптація передбачає інтеграцію людини в суспільство, у процесі якої формується самосвідомість і рольова поведінка, здатність до

самоконтролю та адекватних відносин. Соціальна адаптація тісно пов’язана з психологічною адаптацією, яка відбувається шляхом узгодження індивідуальних цінностей і переконань та суспільних норм. Успішність адаптації залежить не стільки від об’єктивних умов ситуації, скільки від особливостей індивідуальних ресурсів, адекватності й ефективності стратегій їх застосування [47].

Процес соціальної адаптації містить низку взаємодій із новим оточенням, як-от отримання роботи, житла, освіти, доступу до медичних та інших соціальних послуг, а також побудову нових соціальних зв’язків та інтеграцію в нову спільноту. Починаючи з 2014 року, в Україні громадські організації реалізували сотні проєктів, направлених на соціальну адаптацію та інтеграцію ВПО. Щодо кожної з цих сфер напрацьована значна практична база, втім до 24 лютого 2022 року більшість проєктів концентрувалися саме на інтеграції, адже масові процеси внутрішнього переміщення завершилися 2016 року. В «холодній фазі» військових дій процеси вимушеної внутрішньої міграції суттєво уповільнилися, тому здебільшого громадські організації працювали з людьми, які вже пройшли процес адаптації в нових громадах [46].

На думку Н. Мазіної, Н. Скок, «соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб – це об’єктивно необхідний процес входження індивіда у оновлене соціальне середовище, з перебігом якого особистість не тільки задовольняє свої потреби та досягає життєвих цілей, але й стає спроможною для здійснення прогресивних змін самого середовища» [24].

Соціальна адаптація переміщених осіб відбувається у декілька етапів, оскільки після шоку, стресу, ПТСР та / або інших психофізіологічних та майнових втрат людині потрібно, по-перше, стабілізуватися до відносної норми, аби адекватно оцінювати ситуацію та відповідально приймати подальші рішення; по-друге, після певної стабілізації ВПО необхідно інтегруватися у середовище, у якому вона знаходиться, з метою забезпечення себе відповідними ресурсами для підтримання життєдіяльності [38].

Зазначимо, що в процесі соціальної адаптації ВПО можуть виникати різні

зовнішні і внутрішні бар'єри, що перешкоджають успішному пристосуванню. Без подолання цих бар'єрів та вироблення ефективних моделей соціальної адаптації неможливо говорити про повну ефективність соціальної адаптації та її успішне завершення.

Так, Дж. Гуллахорн запропонував теорію щодо оцінки адаптаційних стратегій вимушених переселенців. В основі теорії, згідно якої протікання адаптації відповідає U-подібній кривій. Певні частини адаптаційного процесу мають такі етапи:

- для першого етапу характерними є оптимістичні очікування та надії на майбутнє;
- другому етапу характерне посилення негативного впливу середовища на особистість, що зумовлює стан депресії та розчарування;
- для третього етапу притаманна поява симптомів безпорадності та прояв психосоматичних розладів;
- четвертий етап характеризується появою оптимізму, відчуттям задоволеності та інтеграцією до нових умов;
- п'ятий етап передбачає повну адаптацію особистості [53].

Важливо, що внутрішньо переміщені особи не завжди проходять через всі виділені етапи соціальної адаптації. Значна частка ВПО стикаються з культурним шоком, що надає серйозний вплив на їхню свідомість та самопочуття на новій території, стаючи причиною повернення до колишніх умов життя та переривання адаптації. У свою чергу, початок соціальної адаптації не завжди починається з першого етапу, якщо існують значні відмінності між колишніми та новими умовами життя.

Культурний шок стає значним бар'єром, що розглядається як міжціннісний конфлікт, який провокується відмінностями у традиціях, нормах, установках, моделях поведінки, мови та інших умов життєдіяльності на новій території. А. Пєтуховим зазначається, що на різних етапах соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб можуть виникати різні бар'єри та проблеми, зумовлені умовами середовища, серед яких:

- соціально-економічні бар’єри;
- соціально-культурні бар’єри;
- демографічно бар’єри;
- психологічні бар’єри;
- національно-етнічні бар’єри тощо [37].

Так Г. Бичков виділяє такі бар’єри соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб:

- соціально-психологічні, пов’язані з переконаннями, звичками особистості, стереотипами поведінки, принципами тощо;
- соціальні, зумовлені негативними характеристиками та факторами навколишнього середовища, в якому відбувається процес соціальної адаптації;
- соціально-культурні, пов’язані з ціннісно-нормативними властивостями суб’єкта переміщення [14].

Як причина соціально-психологічних бар’єрів соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб можна також називати їхній досвід переміщення. При негативному досвіді людина відчуває цілу низку психологічних бар’єрів – підвищену тривожність, депресію, стреси, що може провокувати розвиток алкоголізму, наркоманії або інших згубних звичок.

Процес соціальної адаптації, що супроводжується значними змінами у ближньому та соціальному оточенні, впливають на психіку ВПО, що може провокувати розвиток психічних розладів. Відділення від сім’ї та близьких людей, від звичних цінностей, традицій, зміна соціального класу та статусно-рольової позиції, потреба пристосування до нових кліматичних та соціокультурних умов також викликають психологічні бар’єри.

Г. Бичков зауважує, що зниження ймовірності виникнення соціально-психологічних бар’єрів залежить від успішності соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. Як головні причини, що збільшують ймовірність виникнення проблем у процесі адаптації, автор називає наступні:

1. Особистісні особливості – становлять групу внутрішніх бар’єрів

соціальної адаптації.

2. Бар'єри, пов'язані з розставанням зі звичним колом спілкування (сім'єю, друзями, близькими). Розставання з рідними людьми викликає сум, тугу за рідним домом. Якщо внутрішньо переміщена особа має сильні зв'язки з сім'єю та звичним оточенням, це може призвести до депресії, що негативно позначиться на здатності до успішної адаптації в нових умовах, відкидання нового оточення.

3. Міжособистісні бар'єри, які виявляються у невідповідності наявного досвіду міжособистісного спілкування у звичному середовищі проживання та спілкуванням у спільноті, що приймає. Тут як додаткові бар'єри виступають відсутність морально-психологічної підтримки та нестача спілкування з оточенням.

4. Бар'єри, пов'язані з трудовою діяльністю внутрішньо переміщених осіб, обумовлені: а) відсутністю чи труднощами пошуку роботи, що повністю виключає можливість участі ВПО у житті соціальної групи. Без соціалізації у малій групі, повна соціальна адаптація у суспільстві стає практично неможливою; б) дискримінацією. Будь-які форми її прояву розвиватимуть внутрішні комплекси, що згодом суттєво ускладнить процес соціальної адаптації. У трудовій діяльності у внутрішньо переміщених осіб виникають різні прояви дискримінації – з оплати праці, посади, можливості кар'єрного зростання тощо.

5. Суспільні бар'єри, пов'язані з опором соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб із боку самого суспільства [14].

В цілому, особистісні бар'єри та бар'єри кола спілкування в процесі соціальної адаптації формуються під впливом особистості та звичного довкілля, тоді як трудові та суспільні бар'єри обумовлюються специфікою приймаючої спільноти. Бар'єр міжособистісних відносин пов'язаний з двоїстим впливом і території вибуття, і території, що приймає.

Таким чином, бар'єри та проблеми соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб гостро стоять перед сучасним суспільством. Важливими

аспектами успішної соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в нове для них місце існування, різні сфери суспільного життя, є створення сприятливих умов для прийняття ВПО та їх облаштування, формування позитивних установок у суспільній свідомості населення приймаючих територій. Важливим є рішення інституційних бар'єрів, створення міцної нормативно-законодавчої бази, яка дозволить надавати підтримку у реєстрації, пошуку житла та роботи, дотримання людських прав та свобод внутрішньо переміщених осіб [41].

Науковці стверджують, що соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб залежить від різноманітних факторів, які можуть або сприяти успішній адаптації, або створювати додаткові перешкоди [35]. Ці фактори можна класифікувати на індивідуальні, соціальні, економічні, культурні та інституційні (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1 – Фактори, що впливають на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб

Успішна соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб залежить від багатьох факторів, які взаємодіють між собою. Важливо враховувати всі ці аспекти для розробки ефективних програм підтримки ВПО. Адаптація вимагає комплексного підходу, що включає правову, соціальну, економічну та

культурну підтримку, а також співпрацю між державними, громадськими та міжнародними організаціями.

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб має свої особливості, які відрізняються від адаптації інших груп населення. ВПО стикаються з унікальними викликами через вимушене переміщення, втрату житла та роботи, розрив соціальних зв’язків і психологічний стрес.

Для успішної соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб важливо враховувати їхній психологічний стан та емоційну підтримку. Багато хто з них може відчувати стрес, тривогу та депресію через втрату будинку, близьких і всього звичного оточення. Тому важливо надати їм доступ до психологічної допомоги та підтримки, щоб допомогти їм впоратися з емоційними труднощами та адаптуватися до нового життя [7].

Ефективна психологічна підтримка повинна бути спрямована на подолання цих проблем і забезпечення емоційної стабільності та психологічного благополуччя.

Психологічна підтримка може містити індивідуальні консультації з психологом, групові заняття з підтримки та терапії, а також роботу з громадськими організаціями й волонтерами.

До основних компонентів психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб відносяться: першочергова кризова допомога, індивідуальна психотерапія, групова підтримка, психологічна освіта, довгострокова психологічна підтримка. Розглянемо ці компоненти.

1. Першочергова кризова допомога включає надання негайної підтримки для зниження рівня стресу, стабілізації емоційного стану та запобігання гострим психічним розладам. Також передбачається організація телефонних ліній довіри та онлайн-консультацій для надання негайної психологічної допомоги.

2. Індивідуальна психотерапія передбачає роботу з психологами або психотерапевтами для обговорення особистих проблем та розробки стратегій їх подолання. У роботі використовуються різні методи психотерапії, такі як

когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), психоаналітична терапія, травмафокусована терапія та інші.

3. Групова підтримка передбачає організацію груп взаємодопомоги, де внутрішньо переміщені особи можуть обмінюватися досвідом, підтримувати один одного та отримувати емоційну підтримку та проведення групових терапевтичних сесій для вирішення спільних проблем та розвитку навичок справляння зі стресом.

4. Психологічна освіта має на увазі навчання внутрішньо переміщених осіб технік релаксації, управління стресом та емоційного саморегулювання; проведення семінарів для підвищення обізнаності про психологічне здоров'я та методи його підтримки.

5. Довгострокова психологічна підтримка використовується для забезпечення тривалої підтримки для тих, хто потребує більш глибокої та довготривалої роботи з психологом [43].

До особливостей організації психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб можна віднести:

- забезпечення безкоштовного доступу до психологічних послуг для ВПО;
- розташування центрів психологічної підтримки у місцях компактного проживання ВПО та надання мобільних послуг;
- врахування культурних особливостей та традицій ВПО при наданні психологічної допомоги;
- забезпечення доступу до послуг на рідній мові ВПО;
- забезпечення конфіденційності інформації, яка обговорюється під час консультацій та терапії;
- дотримання етичних стандартів роботи психологів та психотерапевтів;
- співпрацю психологів з іншими фахівцями (соціальними працівниками, юристами, медиками) для комплексного вирішення проблем ВПО;
- інтеграцію психологічної допомоги з соціальними програмами, спрямованими на покращення житлових умов, працевлаштування та

освіти [16].

Отже, психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою їхньої соціальної адаптації та інтеграції у нові громади. Комплексний та індивідуальний підхід до надання психологічної допомоги, врахування культурних та мовних особливостей, а також забезпечення доступності та конфіденційності послуг є ключовими елементами успішної психологічної підтримки ВПО.

Для досягнення успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб необхідно забезпечити їм належні умови життя та доступ до необхідних ресурсів. Забезпечення ефективного доступу до цих послуг допомагає ВПО стабілізувати своє життя, отримати необхідну підтримку та полегшити інтеграцію в суспільство. До основних напрямків забезпечення доступу ВПО до соціальних послуг та підтримки відносяться:

1. Надання інформації про права та можливості ВПО, включаючи доступ до соціальних виплат, медичних послуг, житла та освіти.
2. Безкоштовні юридичні консультації для ВПО з питань реєстрації, отримання документів, соціальних виплат, трудових прав та інших юридичних аспектів.
3. Спрощення процедур реєстрації ВПО, щоб забезпечити швидкий та ефективний доступ до необхідних документів та соціальних послуг.
4. Допомога у відновленні втрачених документів, таких як паспорти, дипломи, медичні карти тощо.
5. Забезпечення соціальних виплат для ВПО, включаючи допомогу по безробіттю, пенсії, допомогу на дітей тощо.
6. Спеціальні програми фінансової підтримки для найбільш вразливих категорій ВПО, таких як люди з інвалідністю, багатодітні сім’ї, літні люди.
7. Надання тимчасового житла або компенсації за оренду житла на початковому етапі переселення.
8. Програми забезпечення постійним житлом, включаючи субсидії на придбання житла, соціальне житло та програми кредитування.

9. Забезпечення доступу до первинної медичної допомоги, включаючи загальні медичні консультації, вакцинацію, медичні огляди.

10. Доступ до спеціалізованих медичних послуг, включаючи лікування хронічних захворювань, психіатричну допомогу, реабілітаційні послуги [10].

Важливо забезпечити комплексний та індивідуальний підхід, враховуючи унікальні потреби внутрішньо переміщених осіб та забезпечуючи їм рівні можливості для отримання соціальних послуг. Співпраця між державними установами, неурядовими організаціями та міжнародними партнерами є ключовою для успішної реалізації програм підтримки та забезпечення соціальної захищеності ВПО.

Впровадження політик і програм, які сприяють соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб та дотримуються балансу врахування і їхніх потреб, і потреб вразливих категорій представників місцевого населення громад, також здатне стати важливим інструментом адаптації. Ці програми можуть містити відповідні законодавчі зміни, алгоритми створення спеціальних заходів підтримки, забезпечення доступу до освіти та інших важливих пільг.

Професійна підготовка та перекваліфікація внутрішньо переміщених осіб є ключовими аспектами їх соціальної адаптації та економічної інтеграції. ВПО часто втрачають роботу і професійні зв’язки через вимушене переселення, що робить важливим забезпечення можливостей для здобуття нових навичок і професій.

Важливо проводити навчальні програми для внутрішньо переміщених осіб, щоб допомогти їм освоїти нові навички та знання. Це може включати навчання мови країни перебування, професійну підготовку, курси адаптації та інші освітні заходи, які допоможуть їм стати більш конкуренто спроможними на ринку праці.

Важливо також забезпечити доступ внутрішньо переміщених осіб до культурних і соціальних ресурсів нового середовища проживання. Це може включати участь у соціальних заходах, громадських організаціях, культурних заходах та інших формах соціальної активності, які допоможуть їм вбудуватись

у суспільство та відчути себе частиною нього. Загалом, соціальна адаптація ВПО вимагає комплексного підходу та спільних зусиль з боку держави, громадських організацій та спільноти, щоб забезпечити їм успішну інтеграцію та підтримку у новому суспільстві

Ефективна соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб потребує сприяння з боку місцевих органів влади та громадських організацій. Необхідно створити спеціалізовані програми та послуги для внутрішньо переміщених осіб, які будуть орієнтовані на їхні потреби та допоможуть їм успішно інтегруватися. Крім того, важливо забезпечити доступ до житла, медичної допомоги, освіти та інших основних послуг, які можуть бути необхідні для повноцінного життя в новій країні.

Особливу увагу слід приділити створенню дружнього та інклюзивного середовища для внутрішньо переміщених осіб. Це включає боротьбу з дискримінацією, поширенням культурного розмаїття та сприянням взаєморозумінню між представниками різних культур та національностей. Важливо проводити освітні кампанії про толерантність та повагу до різноманітності, щоб зміцнити соціальну кооперацію та зменшити конфлікти між різними групами населення [6].

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб буде відбуватися більш ефективно через участь у програмі волонтерства та інших формах громадської діяльності. Участь у таких ініціативах допоможе почуватися корисними і затребуваними членами суспільства, а також дозволить їм розширити соціальні зв’язки та адаптуватися до нового середовища швидше і ефективніше. Загалом успішна соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб вимагає спільних зусиль з боку всіх учасників суспільства та готовність до взаємодопомоги та співробітництва з метою створення більш дружнього та інклюзивного середовища для всіх її членів [33].

Отже, соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб являє собою складний процес, який залежить від багатьох факторів, включаючи наявність соціальної підтримки, доступ до освіти та охорони здоров’я, адекватне житло та

працевлаштування. Внутрішньо переміщені особи зустрічаються з різними труднощами при входженні в нове місце існування, так як часто їм доводиться починати все з нуля. Важливо забезпечити їм підтримку та можливості для успішної адаптації, щоб вони могли влитися в нове суспільство та будувати своє життя заново.

Головною умовою успішного завершення соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб є вироблення адекватних та продуктивних моделей поведінки, які зумовлені сукупністю групових та індивідуальних ресурсів. Можливість їх раціонального використання забезпечує розвиток та якість трансформації особистості внутрішньо переміщеної особи у процесі її соціальної адаптації до нового середовища. Досягнення цілей переміщення найчастіше відбувається саме на завершальному етапі соціальної адаптації, що визначає ефективність всього адаптаційного процесу, реалізації особистісного потенціалу внутрішньо переміщеної особи та пристосування у новому співтоваристві [49].

В. Васильєв зазначає, що у результаті завершення процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщеної особи виникає адаптований стан особистості, який досягається через розвиток особистісних якостей переселенця, реалізації його здібностей, ускладнення соціальних контактів із зовнішнім середовищем, тобто. за допомогою ускладнення організації та інтеграції навколишнього середовища. Основними ознаками успішного завершення соціальної адаптації внутрішньо переміщеної особи, подолання бар’єрів і вирішення проблем, що виникають у цьому процесі, є наступні: набуття стійких зв’язків на новій території проживання; завершеність та повноцінність соціально-психологічної адаптації особистості; внутрішнє визнання переселенцем нової території та ідентифікації себе з нею та з навколишнім суспільством [5].

Таким чином, в результаті подолання різних бар’єрів соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, можливе успішне вирішення проблем пристосування до спільноти, що приймає.

У зв’язку з цим важлива консолідація сил приймаючої спільноти, жителів, громадських інститутів та самих внутрішньо переміщених осіб для вироблення найефективніших шляхів та стратегій соціальної адаптації ВПО. Тільки в результаті спільної діяльності можливо сформувати умови для вдосконалення інтеграційних процесів та успішного входження внутрішньо переміщених осіб до приймаючих спільнот.

Таким чином, нами визначено, що процес соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб включає декілька етапів: перший етап – адаптація до нових умов життя; другий етап – інтеграція у місцеву громаду; третій етап – відновлення професійної діяльності та економічної стабільності. Важливими аспектами цього процесу є забезпечення житлом, медичною та психологічною допомогою, а також підтримка у сфері освіти та працевлаштування.

Зазначимо, що у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб важливу роль грає державна служба зайнятості.

1.3. Роль державної служби зайнятості у соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб

Проблема працевлаштування була нагальною для переселенців і до повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року, про що свідчили багаточисельні звіти, опитування та аналізи різних організацій, які опікувалися внутрішньо переміщеними особами. Ситуація ускладнилась в 2022 році, адже різко зросла кількість переселенців в приймаючих громадах, при тому, що робочих місць стало ще менше через закриття підприємств та релокацію бізнесу в найбезпечніші регіони. Тим не менш, законодавством передбачено працевлаштування внутрішньо переміщених осіб на загальних підставах та проголошено те, що вирішення цього питання знаходиться в пріоритеті в уряді.

Для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування та соціальної

підтримки громадян, які тимчасово не працюють у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, функціонує Державна служба зайнятості, діяльність якої здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування [48]

Державна сфера працевлаштування представлена різними установами, такими як центр зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, регіональні, міські, районні та міськрайонні центри зайнятості, центри навчання та професійної орієнтації, інспекції з контролю за виконанням законодавства щодо зайнятості. До цієї сфери також входять навчальні заклади, інформаційно-обчислювальні центри, територіальні центри зайнятості, центри реабілітації, підприємства та організації, підпорядковані державній службі зайнятості. Послуги, пов’язані із працевлаштуванням, надаються цими установами безкоштовно.

Державна служба зайнятості – здійснює заходи сприяння зайнятості населення, зокрема надання інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних послуг, створення банку вакансій та пошук підходящої роботи, працевлаштування громадян на вільні та новостворені робочі місця, працевлаштування неконкурентоспроможних верств населення на забронювані робочі місця, у т.ч. за рахунок надання дотацій роботодавцям та шляхом організації підприємницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності незайнятих громадян шляхом організації професійного навчання, організації тимчасових громадських робіт. На сьогоднішній день Державна служба зайнятості України – найбільш високоорганізована та передова серед країн СНД. Це надало їй можливість у серпні 2003 року першою та поки що єдиною з усіх служб зайнятості країн пострадянського простору стати членом Всесвітньої асоціації громадських служб зайнятості, вступ до якої сприяє подальшому зростанню іміджу служби [8].

Як зазначаєх І. Гончаренко «розлучення з членами сім’ї і друзями, обмежений доступ до мереж соціальної підтримки, викликані внутрішнім

переміщенням, роблять ВПО особливо уразливими. Багато переміщених осіб, відчуваючи себе відірваними від своїх звичних громад, одночасно з цим відчувають почуття нестабільності, обумовлене життям в нових місцях в умовах тривалої невизначеності» [11].

До основних проблем, з якими зустрічаються внутрішньо переміщені особи на ринку праці, В. Пілієва відносить: відсутність робочих місць, які б відповідали фаху; відсутність документів (трудова діяльність, освіта тощо), обмеженість у веденні малого бізнесу; обмежений доступ до фінансово-кредитних ресурсів; важка пристосованість до нових умов праці; невпевненість подальшого плану власних дій; низький рівень зацікавленості роботодавців у працівниках за відсутності трудового стажу чи досвіду; не знання своїх професійних схильностей тощо [39].

Отже, державна служба зайнятості – це ключова інституція, що надає підтримку внутрішньо переміщеним особам у працевлаштуванні, професійному навчанні та соціальній інтеграції.

Державна служба зайнятості відіграє ключову роль у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Ця служба надає різноманітні послуги, спрямовані на інтеграцію мешканців, що переселилися у нове соціальне та економічне середовище.

Головними функціями служби зайнятості є такі:

- аналіз ринку праці та інформування про його стан;

- трудове посередництво і сприяння роботодавцям у забезпеченні підприємств робочою силою, а громадян – в одержанні роботи;

- регулювання ринку праці, яке здійснюється через трудове посередництво, так і через реалізацію програм профорієнтації, а також сприяння зайнятості;

- допомога безробітним, яка включає в себе як попередні функції, так і матеріальну підтримку на період безробіття;

- безпосередня участь у реалізації державної політики зайнятості тощо [50].

У процесі соціальної адаптації відбувається, з одного боку, створення умов для засвоєння норм і цінностей соціальної взаємодії суб'єктом адаптації, з іншого – здійснюються зміна, перетворення соціального середовища відповідно до потреб та особливостей об'єкта адаптації.

Роль державної служби зайнятості у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб можна розглядати через призму надання різних видів підтримки, яка включає працевлаштування, професійне навчання, соціальний захист, психологічну допомогу (табл. 1.1).

Однією з найважливіших проблем для переселенців став пошук нової роботи. Згідно з даними Державної служби зайнятості, розподіл ВПО за освітою суттєво відрізняється від освітнього рівня загальної кількості безробітних: особи з вищою освітою становлять понад 70%, із професійно-технічною – 19%, із початковою та середньою – 11%. У той час як серед всіх безробітних частка осіб з вищою освітою становить менше 45%, із професійно-технічною – 35%, із середньою – 20% [31].

Більшість ВПО звертались за допомогою у пошуку роботи до соціальних служб.

Отже, однією з головних функцій державної служби зайнятості є надання допомоги у пошуку роботи та професійної орієнтації для внутрішньо переміщених осіб.

Службою зайнятості надається державна послуга із соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, яка надається з метою скорочення термінів пошуку підходящої роботи безробітними, пом'якшення наслідків безробіття. Підставою надання державної послуги є особисте звернення внутрішньо переміщеної особи, яка заповнила форму бланка. Послуга із соціальної адаптації включає освоєння ВПО комплексної програми (індивідуальне або групове консультування).

Надання державної послуги відбувається у чотири етапи. На початку працівник служби зайнятості аналізує відомості про безробітного громадянина, які є у регістрі одержувачів державних послуг у сфері зайнятості населення.

Таблиця 1.1

Види підтримки державною службою зайнятості внутрішньо переміщених осіб

Вид підтримки	Сутність підтримки
Консультації та інформаційні послуги	Фахівці ДСЗ надають індивідуальні консультації з питань пошуку роботи, складання резюме, підготовки до співбесід та розвитку кар'єри. Надається інформація про вакансії, ринок праці та можливості професійного розвитку.
Організація ярмарок вакансій	ДСЗ організовує ярмарки вакансій, де ВПО мають можливість зустрітися з потенційними роботодавцями та дізнатися про актуальні вакансії. Поводяться спеціалізовані заходи, спрямовані на їх професійну інтеграцію.
Курси підвищення кваліфікації та перекваліфікації	Організовуються короткострокові та довгострокові курси для здобуття нових професійних навичок, які відповідають потребам ринку праці. Розробляються програми, що відповідають конкретним професійним потребам ВПО, включаючи сучасні технології та IT-сфери
Партнерство з навчальними закладами	Розробляються спільні програми з університетами, коледжами та професійно-технічними навчальними закладами для забезпечення якісної освіти та підготовки.
Реєстрація та виплати	Проводиться реєстрація ВПО у центрах зайнятості для отримання соціальних виплат та допомоги по безробіттю. Нараховується допомога по безробіттю та інші соціальні виплати, які допомагають ВПО забезпечити базові потреби.
Житлова підтримка	Надається інформація щодо програм забезпечення житлом та умов оренди або купівлі житла для ВПО
Навчання підприємництву	Проводяться тренінги з основ підприємницької діяльності, бізнес-планування та управління малим бізнесом. Надаються менторської підтримки для нових підприємців з числа ВПО
Фінансова підтримка	Надаються гранти та мікрокредити для започаткування та розвитку власного бізнесу серед ВПО.
Психологічні консультації	Організовуються консультації з психологами для подолання стресу, тривожних станів та адаптації до нових умов. Підтримка ВПО відбувається через терапевтичні групи та групи взаємодопомоги.
Спільні проекти	Реалізовуються проекти за підтримки міжнародних організацій, таких як Міжнародна організація з міграції (МОМ), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) та інші. Проводиться співпраця з неурядовими організаціями для надання комплексної допомоги та підтримки ВПО.

При проведенні першого заняття з одержувачем державної послуги працівник інформує ВПО про порядок надання державної послуги, форми та графік її надання, напрями соціальної адаптації тощо. Безробітного навчають

методам та способам пошуку роботи, допомагають у складанні індивідуального плану самостійного пошуку роботи.

Під час другого заняття працівник служби зайнятості навчає ВПО технології складання резюме. Після цього пропонується обговорити і з'ясувати типові помилки його складання.

Третє заняття відбувається шляхом «ділової гри». У результаті гри відпрацьовується техніка співбесіди, ведення ділових переговорів, самопрезентації, орієнтації на психологічні особливості співрозмовника. Оцінюється ступінь засвоєння інформації та набуття навичок.

Четверте заняття з безробітними полягає в обговоренні питань, пов'язаних із підготовкою до виходу на нову роботу, адаптацією в колективі, закріпленням на новому робочому місці та плануванням кар'єри. Наприкінці занять проводиться підсумкове тестування, яке обробляється та обговорюється з безробітним в індивідуальному порядку. Працівник центру зайнятості може ухвалити рішення про необхідність продовження проведення занять.

Висновок про надання державної послуги видається безробітному, а також долучається до особистої справи одержувача державної послуги. Результати виконання адміністративних процедур вносяться до регістра одержувачів державних послуг у сфері зайнятості населення [19].

Таким чином, програма соціальної адаптації ВПО, що використовується для надання послуги, пом'якшує психологічні наслідки безробіття, сприяє у працевлаштуванні громадян, які зазнають труднощів у пошуку роботи.

Шляхом організації різних навчальних та тренінгових програм державна служба зайнятості сприяє підвищенню кваліфікації та працевлаштуванню внутрішньо переміщених осіб. Важливою складовою соціальної адаптації є також психологічна підтримка та консультації, які можуть надаватися в рамках діяльності державної служби зайнятості.

Наявність державної служби зайнятості є ключовою для успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове соціальне та економічне середовище. Завдяки різноманітним програмам та послугам, які надаються цією

установою, внутрішньо переміщені особи можуть швидше знайти своє місце у новому місті або селищі і почати новий етап у своєму житті [36].

Державна служба зайнятості також сприяє створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності внутрішньо переміщених осіб. У службі зайнятості надаються консультації з питань підтримки малих підприємств, допомагаючи зареєструвати бізнес, отримати необхідні ліцензії та знайти фінансову підтримку. Це допомагає переселенцям розбудовувати свої бізнеси і створювати нові робочі місця не лише для себе, а й для інших мешканців нового міста.

Крім того, державна служба зайнятості активно співпрацює з роботодавцями, організовуючи ярмарки вакансій, тренінги та семінари з метою залучення нових працівників. Це сприяє підвищенню шансів на успішну трудову адаптацію переселенців і сприяє створенню позитивного клімату на працевлаштуванні.

Важливим аспектом роботи державної служби зайнятості є сприяння у створенні умов для соціальної інтеграції переселенців. Вони організовують різноманітні заходи для створення спільнот та дружніх зв’язків між мешканцями нового району чи міста. Це допомагає переселенцям швидше почуватися частиною суспільства та знаходити підтримку серед нових знайомих [18].

Державна служба зайнятості також співпрацює з громадськими організаціями та місцевими владами для створення програм і проектів, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Ці програми можуть включати у себе курси мови, професійну підготовку, а також підтримку у пошуку житла та інших необхідних послуг.

Зазначимо, що для успішної соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб важлива співпраця між державною службою зайнятості, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

Один з ключових аспектів роботи державної служби зайнятості є також підтримка розвитку навичок та компетенцій переселенців. Це може включати в

себе навчання новим технологіям, підвищення кваліфікації у вибраних галузях, а також підтримку у пошуку робочих місць, відповідних їхнім навичкам і досвіду.

Успішна інтеграція внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання вимагає спільних зусиль усіх зацікавлених сторін: державних органів, громадськості, бізнесу та самих переселенців. Лише завдяки цій співпраці можна забезпечити успішну адаптацію індивідів у новому соціальному та економічному середовищі, що відкриє нові можливості для їхнього особистого та професійного розвитку [51].

Таким чином, сьогодні держава намагається максимально швидко реагувати на виклики і проблеми, які пов’язані із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб. Поряд з цим, основні зусилля держави стосовно удосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб мають бути спрямовані у таких напрямках: розробити комплексний і прозорий механізм фінансування соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; зобов’язати місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування у прийняття відповідних програм фінансування внутрішньо переміщених осіб на принципах прозорості, ефективності, доступності, гласності; запровадити державну програму забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб; створити фонд соціального житла і впровадити прозорий механізм його розподілу [4]

Отже, державна служба зайнятості виконує ключову роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб через надання інформаційної, консультаційної та матеріальної допомоги. Служба зайнятості організовує професійне навчання, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації, що сприяє адаптації внутрішньо переміщених осіб до вимог ринку праці. Крім того, служба зайнятості допомагає у працевлаштуванні ВПО шляхом проведення ярмарків вакансій, співпраці з роботодавцями та надання фінансової підтримки на період працевлаштування.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ З СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Аналіз діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб

Державна служба зайнятості України складається з Державного центру зайнятості, обласних, районних та міських центрів зайнятості, серед яких є і Запорізький обласний центр зайнятості (ЗОЦЗ).

Запорізький обласний центр зайнятості надає широкий спектр соціальних послуг, спрямованих на сприяння працевлаштуванню, професійному розвитку та соціальній підтримці громадян. В загальному можна виділити такі соціальні послуги, які надає центр зайнятості:

1. Пошук роботи: інформація про вакансії в регіоні; підбір підходящих вакансій за професією, кваліфікацією та індивідуальними запитами; організація ярмарок вакансій та заходів для працевлаштування.

2. Професійна орієнтація та консультування: профорієнтаційні послуги для молоді та дорослих; індивідуальні та групові консультації з вибору професії або зміни сфери діяльності.

3. Професійне навчання та перепідготовка: організація курсів професійного навчання; підвищення кваліфікації для осіб, які не можуть знайти роботу за своєю спеціальністю; навчання новим професіям, які користуються попитом на ринку праці.

4. Матеріальна допомога та соціальна підтримка: надання допомоги по безробіттю; фінансова підтримка на період професійного навчання; консультації з питань соціального захисту та трудових відносин.

5. Інформаційні послуги: надання інформації про стан ринку праці;

проведення семінарів та тренінгів для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці; інформування про програми зайнятості та можливості працевлаштування.

6. Послуги для роботодавців: допомога в підборі кваліфікованих працівників; консультації з питань трудового законодавства; організація та проведення заходів для зустрічей з потенційними працівниками.

7. Соціальна адаптація та підтримка вразливих категорій населення: спеціальні програми для осіб з інвалідністю; допомога у працевлаштуванні молоді, яка закінчила навчальні заклади; програми підтримки ветеранів та інших соціально вразливих груп.

Ці послуги надаються для сприяння інтеграції безробітних громадян на ринок праці, підвищення їхньої професійної компетентності та загального рівня зайнятості в регіоні.

У 2024 році до Запорізького обласного центру зайнятості за допомогою звернулося близько 2 тисяч внутрішньо переміщених осіб. Це включає як консультації, так і участь у програмах з працевлаштування та професійного навчання. Зокрема, багато ВПО скористалися можливістю отримати нову професію чи пройти перекваліфікацію завдяки програмам, які пропонує центр зайнятості.

Одним із напрямків роботи було працевлаштування ВПО через суспільно-корисні роботи, до яких долучилося майже 2 тисячі осіб. Частина з них змогли отримати постійне місце роботи після завершення тимчасових контрактів. Крім того, програма мікрогрантів для відкриття власної справи дала можливість 23 ВПО започаткувати свій бізнес.

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб вимагає комплексного підходу, що включає різні програми та заходи, спрямовані на забезпечення їхнього працевлаштування, професійного розвитку, психологічної підтримки та соціальної інтеграції. Запорізький обласний центр зайнятості у співпраці з місцевими та міжнародними організаціями реалізує низку програм і заходів для підтримки ВПО.

Наведемо детальний огляд заходів та результатів роботи з внутрішньо переміщеними особами у 2024 році:

1. Заходи з професійної орієнтації та консультацій.

Персональні зустрічі. Фахівці центру проводять індивідуальні консультації з ВПО, де оцінюють їхні професійні навички, досвід та інтереси. Це дозволяє скласти індивідуальні плани працевлаштування.

Тренінги з пошуку роботи. Організовуються тренінги, на яких ВПО навчають методам ефективного пошуку роботи, складання резюме, підготовки до співбесід та використання соціальних мереж для кар'єрних цілей.

Тестування з професійної орієнтації. Використовуються такі тести, як «Тест Холланда» для визначення професійних інтересів та нахилів, «Тест Люшера» для оцінки психологічного стану та стресостійкості та ін.

Анкетування для оцінки навичок. ВПО заповнюють анкети, що дозволяють оцінити їхні наявні навички та компетенції, що сприяє кращому підбору відповідних вакансій та навчальних програм.

2. Професійне навчання та перекваліфікація.

Курси перекваліфікації. Запорізький обласний центр зайнятості організовує короткострокові та довгострокові курси перекваліфікації у співпраці з місцевими навчальними закладами. Наприклад, курси з інформаційних технологій, іноземних мов, кухарської справи.

Онлайн-навчання. ВПО мають доступ до онлайн-курсів, що дозволяє їм навчатися нових професій та підвищувати кваліфікацію без необхідності відвідування занять очно.

Стажування. Центр зайнятості організовує стажування у місцевих компаніях, що дозволяє ВПО отримати практичний досвід та підвищити свої шанси на працевлаштування.

Програми практики. ВПО проходять практичні заняття на виробництві, що допомагає їм адаптуватися до нових робочих умов.

3. Психологічна підтримка.

Індивідуальні консультації. Запорізький обласний центр зайнятості надає

доступ до психологічних консультацій для ВПО, що допомагає їм подолати стрес та адаптуватися до нових умов життя.

Групи підтримки. Організовуються групи взаємодопомоги, де ВПО можуть ділитися своїм досвідом, отримувати емоційну підтримку та спільно вирішувати проблеми.

4. Підтримка підприємництва.

Курси з основ підприємництва. Проведення курсів, де ВПО навчають основам підприємницької діяльності, бізнес-планування та управління малим бізнесом.

Менторські програми. Запровадження програм менторства, де досвідчені підприємці консультують ВПО, допомагаючи їм започаткувати власну справу.

Гранти та мікрокредити. Надання фінансової підтримки у вигляді грантів та мікрокредитів для започаткування та розвитку власного бізнесу.

Наведемо приклади результатів роботи Запорізького обласного центру зайнятості за 2023 рік.

Працевлаштування.

У 2023 році Запорізький обласний центр зайнятості допоміг працевлаштувати 2463 ВПО, що складає 88.15% від загальної кількості звернень.

Завдяки професійним тренінгам та навчальним програмам, більшість ВПО змогли знайти роботу у таких сферах, як інформаційні технології, виробництво, торгівля та послуги.

Перекваліфікація та навчання.

Понад 1500 ВПО пройшли курси перекваліфікації та професійного навчання, що дозволило їм здобути нові професії або підвищити свою кваліфікацію.

Використання онлайн-курсів дозволило ще майже 800 ВПО отримати нові знання та навички у зручному для них форматі.

Підприємництво.

Близько 300 ВПО пройшли курси з основ підприємництва та отримали

консультації з питань започаткування бізнесу.

47 внутрішньо переміщених осіб отримали фінансову підтримку у вигляді грантів та мікрокредитів, що дозволило їм розпочати власний бізнес у різних сферах діяльності.

Наведемо декілька прикладів роботи Запорізького обласного центру зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

1. Індивідуальні консультації та підтримка.

Приклад 1: Анна, бухгалтер з Нікополя.

Анна переїхала до Запоріжжя після початку 2023 р. Вона звернулася до Запорізького обласного центру зайнятості для отримання допомоги у пошуку роботи.

Консультації: Анні надали індивідуальну консультацію з професійного кар'єрного планування, допомогли скласти резюме та мотиваційний лист.

Тестування: вона пройшла тестування на професійні навички та тест Холланда для визначення її професійних інтересів.

Результат: Анна успішно знайшла роботу у місцевій компанії як бухгалтер завдяки допомозі ДЦЗ.

Приклад 2: Сергій, ІТ-фахівець з Луганська.

Сергій звернувся до Запорізького центру зайнятості після переїзду до Запоріжжя, оскільки він хотів знайти роботу у сфері ІТ.

Консультації: Сергій отримав консультації щодо пошуку роботи в ІТ-секторі, допомогу у складанні резюме та підготовці до технічних співбесід.

Семінари: він відвідав семінари з пошуку роботи, де навчався ефективному використанню онлайн-ресурсів та мереж для кар'єрних цілей.

Результат: Сергій успішно працевлаштувався як програміст у місцеву ІТ-компанію.

2. Професійне навчання та перекваліфікація.

Приклад 1: Ольга, швачка з Маріуполя.

Ольга переїхала до Запоріжжя і хотіла здобути нову професію через втрату роботи на попередньому місці.

Курси перекваліфікації: Запорізький обласний центр організував для Ольги курси перекваліфікації з основ швейної справи, які тривали 3 місяці.

Стажування: Після завершення курсів Ольга пройшла стажування у місцевій швейній майстерні.

Результат: Ольга була прийнята на роботу у цю ж майстерню на постійній основі.

Приклад 2: Дмитро, менеджер з продажу з Харкова.

Дмитро втратив роботу через військові дії і звернувся до Запорізького обласного центру зайнятості для отримання допомоги у перекваліфікації.

Онлайн-курси: Дмитро пройшов онлайн-курси з цифрового маркетингу, організовані центром у співпраці з місцевим університетом.

Практичне навчання: він також отримав можливість пройти практичне навчання у місцевій маркетинговій агенції.

Результат: Дмитро був прийнятий на роботу як менеджер з цифрового маркетингу.

3. Психологічна підтримка.

Приклад 1: Ірина, соціальний працівник з Луганська.

Ірина переїхала до Запоріжжя і звернулася до обласного центру зайнятості за психологічною підтримкою через стрес, пов’язаний з переселенням.

Психологічні консультації: Ірина отримала серію індивідуальних консультацій з психологом, що допомогло їй подолати стрес та адаптуватися до нових умов.

Групи підтримки: вона також приєдналася до групи психологічної підтримки для ВПО.

Результат: Завдяки підтримці Ірина змогла знайти роботу за фахом у місцевій соціальній службі.

4. Підтримка підприємництва.

Приклад 1: Віктор, підприємець з Гуляйполя.

Віктор хотів відкрити власний бізнес у Запоріжжі після переїзду.

Курси з основ підприємництва: Віктор пройшов курс з основ підприємницької діяльності, бізнес-планування та управління малим бізнесом, організований центром зайнятості.

Фінансова підтримка: йому було надано мікрокредит на розвиток бізнесу.

Результат: Віктор відкрив невеликий магазин з продажу електроніки і успішно розвиває свою справу.

Приклад 2: Наталія, власниця крафтової кав'ярні з Горлівки.

Наталія переїхала до Запоріжжя і мріяла відкрити кав'ярню.

Менторська програма: Наталія взяла участь у менторській програмі, де досвідчені підприємці надавали консультації та допомагали їй з бізнес-планом.

Грантова підтримка: вона отримала грант для започаткування свого бізнесу.

Результат: Наталія відкрила крафтову кав'ярню, яка швидко здобула популярність серед місцевих жителів.

Отже, Запорізький обласний центр зайнятості здійснює значну роботу з підтримки внутрішньо переміщених осіб. Завдяки комплексному підходу, який включає індивідуальні консультації, професійну діагностику, навчання та перекваліфікацію, психологічну підтримку та фінансову допомогу, ВПО отримають можливість успішно адаптуватися до нових умов життя та знайти стабільну роботу.

2.2. Виявлення проблем та перешкод у діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб

Для виявлення проблем та перешкод у діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб нами було проведено анкетування та інтерв'ю.

Розглянемо отримані результати.

Результати анкети для фахівців служби зайнятості (Додаток А).

Ця анкета була проведена з метою виявлення проблем і перешкод у роботі фахівців служби зайнятості з внутрішньо переміщеними особами. В опитуванні взяли участь 10 фахівців.

На питання «Як довго Ви працюєте у службі зайнятості?» один працівник (10%) відповів, що менше року, 2 працівника (20%) – від 1 до 3 років, від 3 до 5 років працюють 3 працівника (30%), і 4 (40%) працівника працюють у центрі більше 5 років (рис. 2.1.).

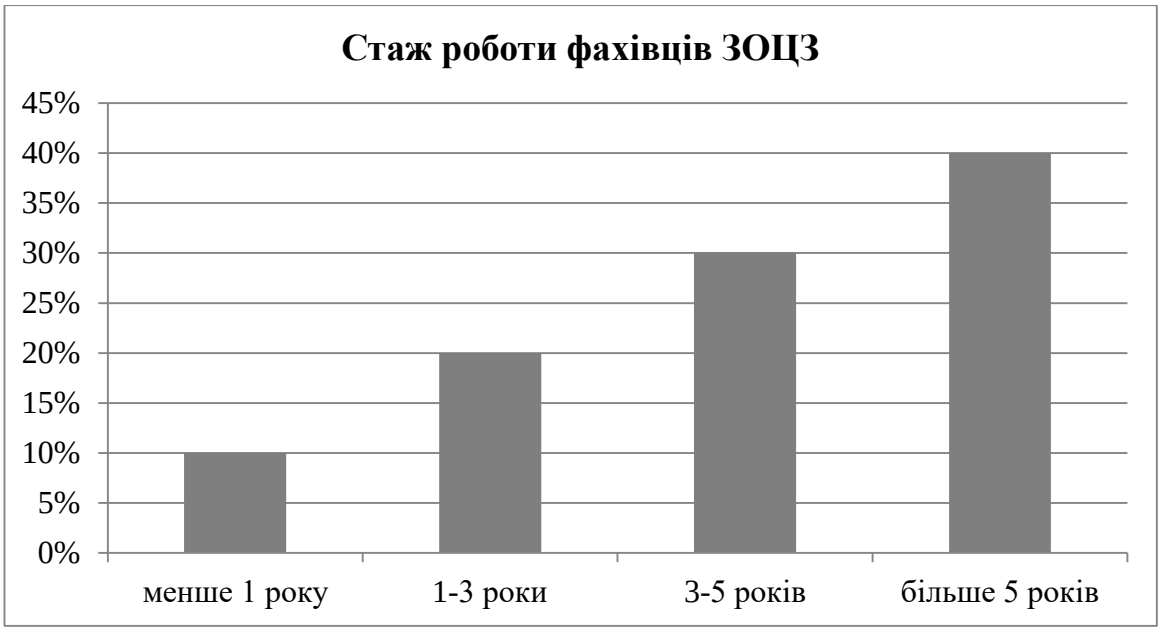

Рисунок 2.1 – Стаж роботи працівників обласного центру зайнятості

На питання «Що заважає Вам у роботі з ВПО?» бюрократичні процедури обрали 60% досліджуваних, відсутність достатніх ресурсів 50%, недостатню інформаційну підтримку визначили 40% фахівців, психологічні проблеми внутрішньо переміщених осіб – 70% досліджуваних фахівців центру зайнятості. Отже, як бачимо найбільше труднощі фахівці відчувають через бюрократію та психологічний стан ВПО.

Щодо питання про ресурси для роботи з ВПО більшість досліджуваних (80%) зазначили, що відчувають нестачу ресурсів. Здебільшого це фінансові та людські ресурси.

При відповіді на питання щодо оцінювання свого рівня підготовки для роботи з ВПО більшість опитуваних відзначила середній рівень готовності

(50%), високий та низький рівень відмітили по 20% фахівців центру (рис. 2.2.)

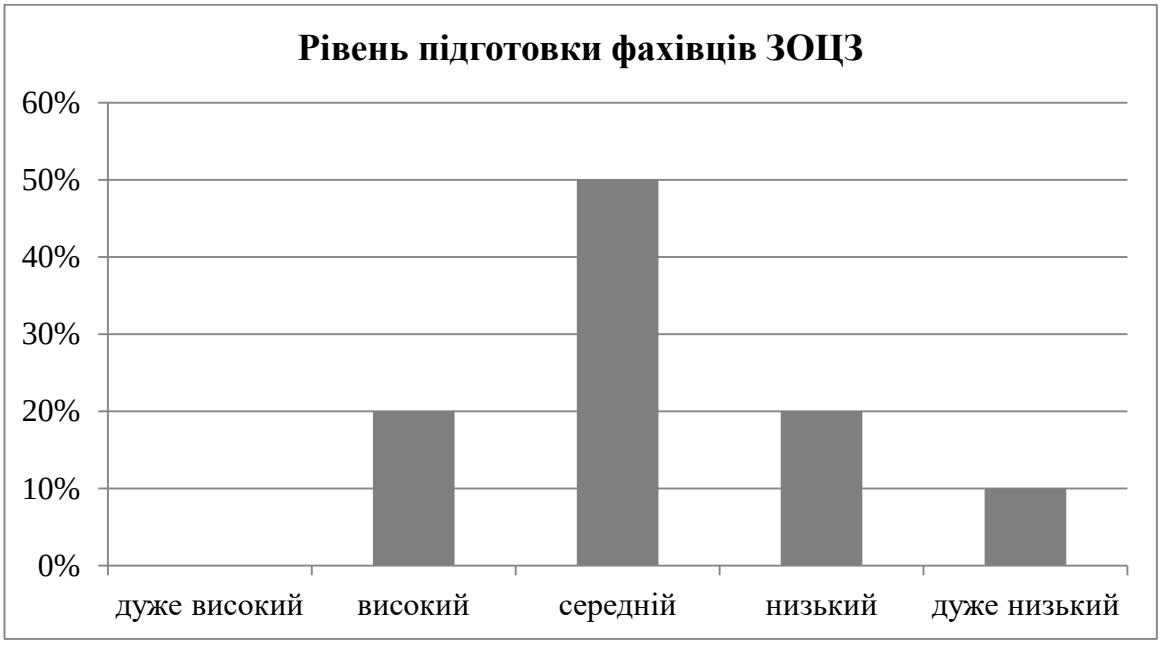

Рисунок 2.2 – Рівень підготовки фахівців служби зайнятості для роботи з внутрішньо переміщеними особами

На питання «Які заходи можуть покращити роботу з ВПО?» більшість обрала додаткове фінансування та психологічну підтримку для ВПО (70%), наступними йшли спрощення бюрократичних процедур та підвищення кваліфікації фахівців (60%), покращення інформаційної підтримки обрали 50% досліджуваних.

На думку 80% досліджуваних фахівців центру для ВПО потрібна додаткова психологічна підтримка.

На останнє питання стосовно пропозицій щодо покращення процесу соціальної адаптації ВПО були отримані наступні варіанти:

- необхідність створення спеціалізованих курсів та тренінгів для підвищення кваліфікації фахівців;
- впровадження мобільних додатків та онлайн-платформ для покращення доступу до інформації;
- розширення програм психологічної підтримки та залучення професійних психологів;
- співпраця з місцевими громадами та організація спільних заходів для

інтеграції внутрішньо переміщених осіб;

- підвищення фінансування для забезпечення необхідних ресурсів.

Отже, проведене анкетування показало, що фахівці Запорізького обласного центу зайнятості стикаються з низкою проблем у роботі з ВПО, серед яких найпоширенішими є бюрократичні перешкоди, нестача ресурсів та необхідність додаткової психологічної підтримки. Значна частина респондентів вважає, що покращення фінансування, спрощення процедур та підвищення кваліфікації фахівців можуть значно поліпшити ситуацію. Також було підкреслено важливість покращення інформаційної підтримки та створення умов для кращої соціальної інтеграції ВПО.

Перейдемо до результатів анкетування внутрішньо переміщених осіб. Для виявлення стану соціальної адаптованості та проблем і перешкод, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи під час соціальної адаптації та пошуку роботи нами було розроблено анкету (Додаток Б). Анкета складалася з 7 частин: демографічні дані, економічна адаптація, психологічна адаптація, соціальна інтеграція, житлові умови, доступ до послуг та загальна оцінка соціальної адаптації.

В опитуванні взяли участь 50 внутрішньо переміщених осіб, які зверталися до Запорізького обласного центру зайнятості.

За демографічними даними було встановлено, що більшість досліджуваних входять до вікових меж 36-50 років, найменша кількість респондентів у віці до 25 років (рис. 2.3.).

Більшість досліджуваних виявилися жіночої статі (72%). За сімейним станом дані розташувалися наступним чином: неодружений/незаміжня – 24%; одружений/заміжня – 36%; розлучений(а) – 22%; вдівець/вдова – 18%. Встановлено, що 16% мають трьох і більше дітей, у 34% у сім’ї двоє дітей, 20% не мають дітей і у 30% досліджуваних лише одна дитина.

Стосовно економічної адаптації було встановлено, що більшість досліджуваних знайшли постійну роботу після звернення до центру зайнятості (82%). Серед основних причин відсутності роботи троє респондентів вказали на

відсутність вакансій за їх спеціальністю, у двох досліджуваних виявилася недостатня кваліфікація, один респондент зазначив дискримінацію за статусом ВПО, троє інших зазначили, що їх не влаштували запропоновані умови праці.

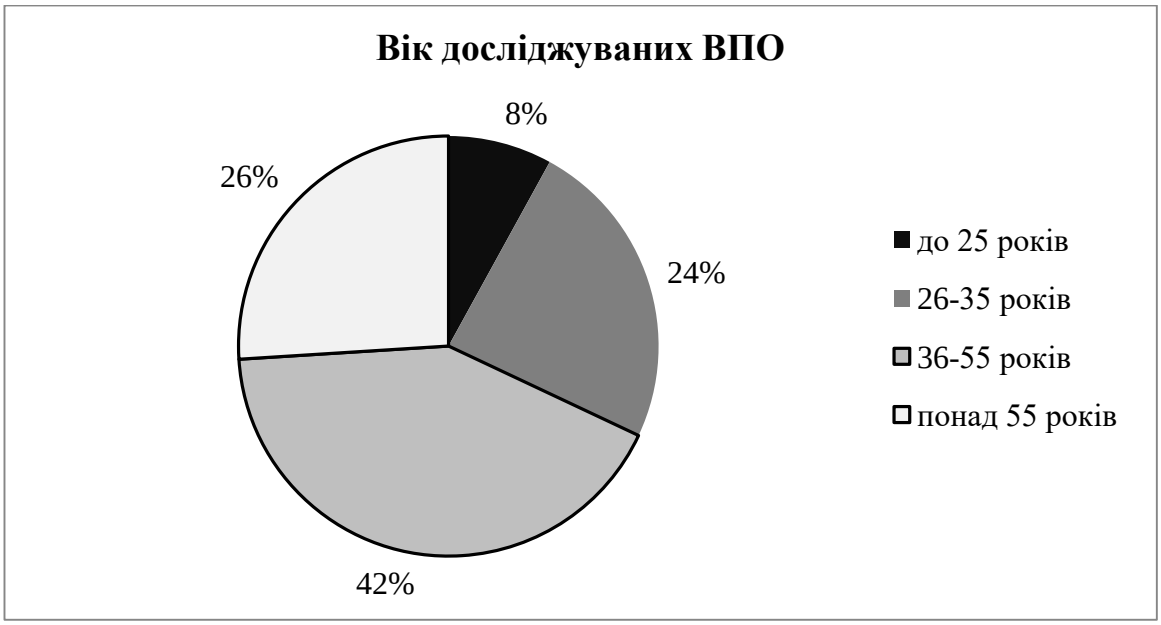

Рисунок 2.3 – Вік внутрішньо переміщених осіб

Більшість досліджуваних ВПО не брали участі у програмах професійного навчання або перекваліфікації (78%). Ті, хто брав участь у програмах зазначили, що вони були дуже корисними – 1 респондент, корисними – 5 респонденти, нейтральними – 3 респонденти, некорисними – 2 досліджуваних.

За частиною анкети «Психологічна адаптація» було встановлено, що більшість респондентів (44%) оцінюють свій рівень стресу з моменту переміщення як «високий» (рис. 2.4.). Рівень «дуже низький» не вказав жоден з досліджуваних.

Нажаль, психологічну підтримку отримували лише 12 осіб (24%). З них тільки 5 респондентів зазначили, що ця підтримка була їх «корисною» та один зазначив, що «дуже корисною». Двоє досліджуваних наголосили про те, що психологічна підтримка виявилася «некорисною» та інші четверо визначили цю підтримку «нейтральною». Більшість респондентів (62%) зазначила, що відчуває потребу у додатковій психологічній підтримці.

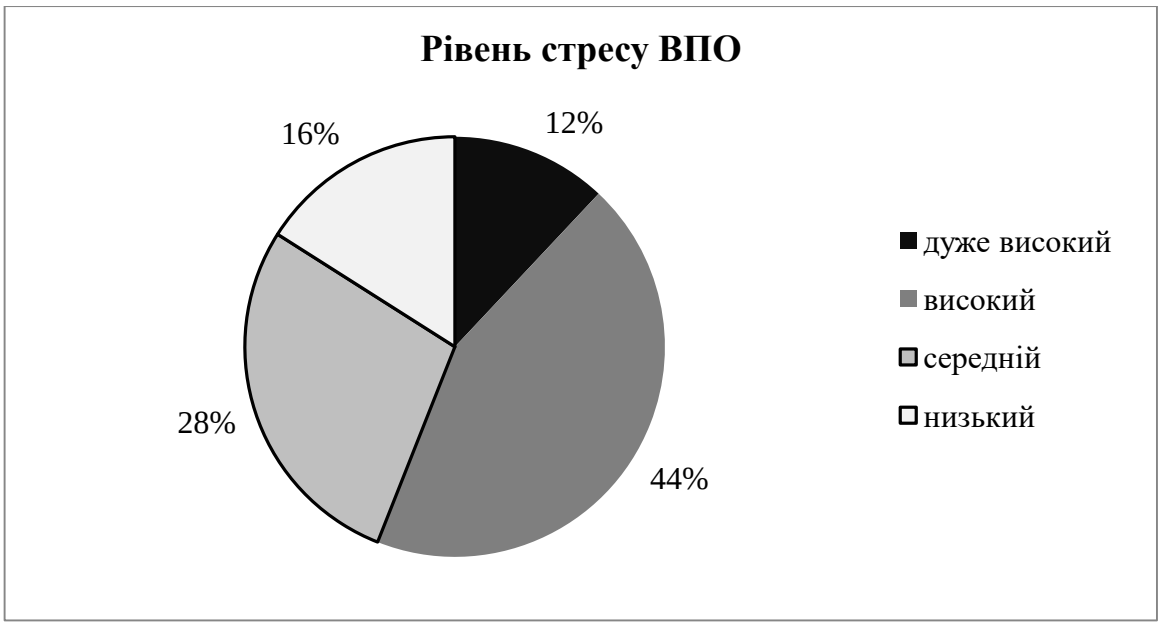

Рисунок 2.4 – Рівень стресу внутрішньо переміщених осіб

Стосовно заходів, які могли б покращити психологічну адаптацію ВПО були отримані наступні результати: консультації з психологом – 52%; групи підтримки – 36%; тренінги з управління стресом – 12%.

Відносно соціальної інтеграції було встановлено, що 54% внутрішньо переміщених осіб мають друзів або знайомих у новому місці проживання. Більшість досліджуваних зазначили, що рідко беруть участь у місцевих заходах. Підтримку від місцевої громади відчувають лише 22% досліджуваних. Велика частка респондентів відмітила, що «не задоволена» своїм соціальним життям у новому місці (26%). 8% опитаних зазначили, що «дуже не задоволені» своїм соціальним життям. «Дуже задоволених» виявилося лише 6% (рис. 2.5.).

Щодо житлових умов, то лише 10% дуже задоволені та 24% задоволені. Більшість респондентів відмітили нейтральну оцінку задоволеності житловими умовами (42%). Дуже незадоволених виявилося 8%, та незадоволених 16%.

Зараз мають власне житло лише 18%, орендують житло 62% та мешкають у тимчасовому житлі 20%.

Стосовно доступу до послуг то 34% респондентів оцінює доступність медичних послуг у новому місці проживання як добру, 16% поставили оцінку «дуже добре». «Задовільно» оцінили доступність медичних послуг 32%

опитаних та 18% досліджуваних оцінили доступність медичних послуг на «погано».

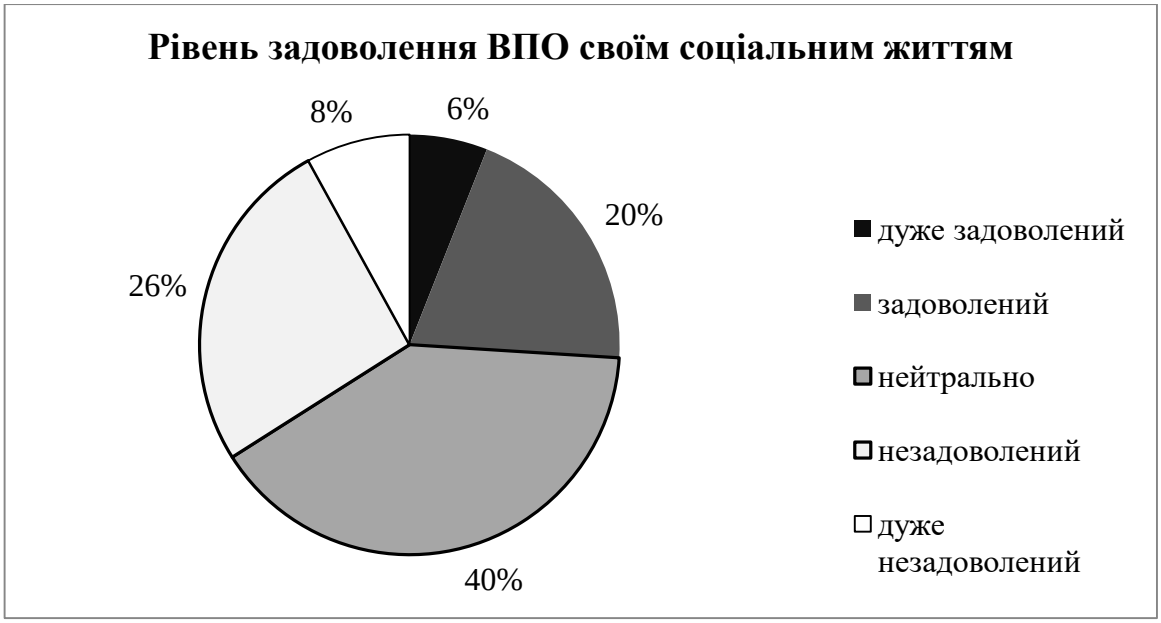

Рисунок 2.5 – Рівень задоволення своїм соціальним життям у новому місці

Доступність освітніх послуг більшість респондентів оцінила як «дуже добру» (18%) та «добру» (40%). Погану оцінку поставили лише 12% досліджуваних, 30% оцінили доступність освітніх послуг на «задовільно».

З труднощами у доступі до соціальних послуг стикалися 58% досліджуваних.

При оцінюванні загального рівня соціальної адаптації у новому місці проживання більшість респондентів відзначили середній рівень (52%). Дуже високий рівень не було виявлено (рис. 2.6.).

Серед основних труднощів, що відчувають внутрішньо переміщені особи в процесі соціальної адаптації на новому місці було відзначено: відсутність соціальних контактів – 30%, відсутність інформації – 28%, економічні труднощі – 22%, дискримінація 20%.

В якості пропозицій щодо підвищення рівня соціальної адаптації ВПО більшість респондентів вважають, що програми професійного навчання та перекваліфікації потребують покращення їх якості та доступності. Також значна частина опитаних відзначила необхідність додаткової психологічної

підтримки, підвищення фінансової підтримки, розширення інформаційної підтримки та покращення соціальної інтеграції через заходи та події.

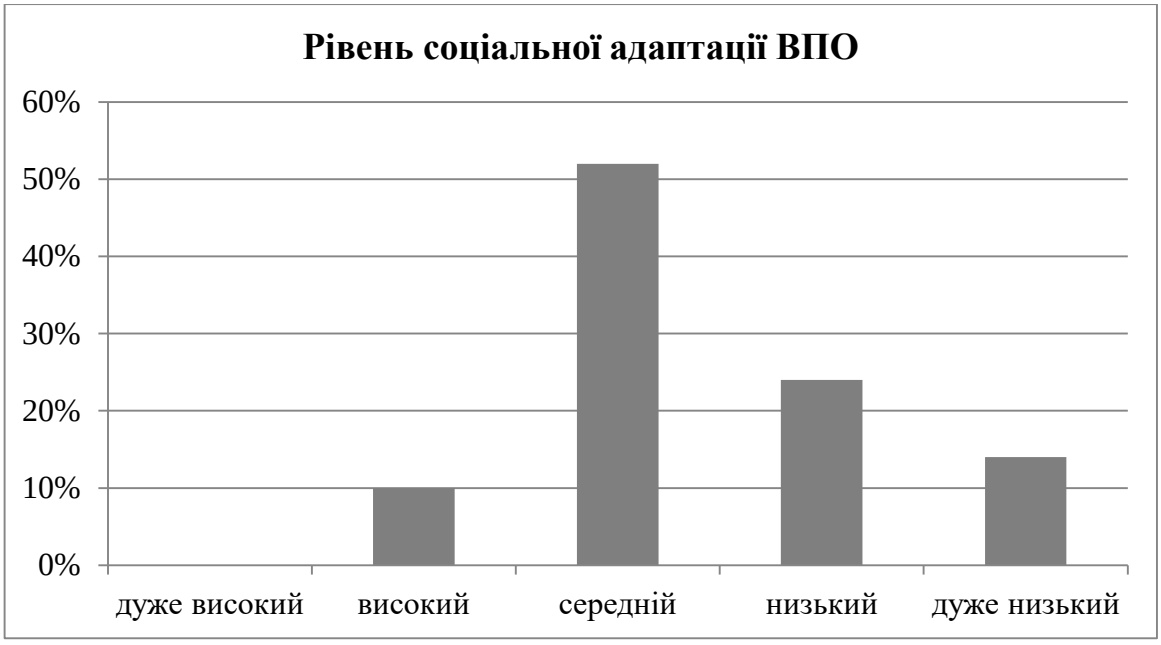

Рисунок 2.6 – Загальний рівень соціальної адаптації ВПО

Таким чином, анкетування виявило, що внутрішньо переміщені особи стикаються з різними проблемами у процесі пошуку роботи та соціальної адаптації. Найбільш поширеними труднощами є відсутність вакансій, недостатня інформаційна підтримка, невідповідність кваліфікації вимогам роботодавців та дискримінація.

Ці результати вказують на необхідність комплексного підходу до вирішення проблем ВПО, що включає покращення інформаційної та психологічної підтримки, професійного навчання, а також збільшення матеріальної допомоги.

Для більш глибокого розуміння проблем та перешкод, з якими стикаються фахівці служби зайнятості при роботі з внутрішньо переміщеними особами було проведено інтерв'ю. В інтерв'ю взяли участь 10 фахівців Запорізького обласного центу зайнятості (Додаток В).

Перейдемо до результатів інтерв'ю з фахівцями центру зайнятості.

В ході інтерв'ю було з'ясовано, що більшість фахівців працює з ВПО від 1 до 3 років.

Серед основних труднощів у роботі з внутрішньо переміщеними особами 8 фахівців відзначили складність бюрократичних процедур, що уповільнюють процес надання допомоги; 6 фахівців зазначили недостатність фінансових, людських та інформаційних ресурсів; 7 фахівців вказали на значний рівень психологічного стресу серед ВПО, що ускладнює їхню адаптацію та працевлаштування.

Було з'ясовано, що більшість фахівців служби зайнятості (70%) не проходили спеціальні тренінги або курси для роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Більшість працівників центру зазначили, що внутрішньо переміщені особи часто потребують психологічної підтримки але такі послуги надаються дуже рідко. На їх думку покращити психологічну підтримку ВПО допоможуть залучення професійних психологів, створення груп підтримки, організація тренінгів для фахівців.

Більшість досліджуваних працівників центру вважають, що ВПО не мають достатню інформацію про доступні послуги.

Покращити інформаційну підтримку для ВПО можна за допомогою «впровадження цифрових платформ та мобільних додатків» – вважають 6 фахівців, «проведення інформаційних кампаній» – 5 фахівців, «покращення комунікації з ВПО через соціальні мережі» – 4 фахівця.

При взаємодії з роботодавцями щодо працевлаштування внутрішньо переміщених осіб виникають наступні проблеми: «дискримінація та упередження» – зазначили 12 фахівців, «небажання наймати ВПО через нестачу інформації» – 4 фахівця, «невідповідність кваліфікації ВПО вимогам роботодавців» – 5 фахівців.

Також було зазначено, що ВПО часто стикаються з дискримінацією з боку роботодавців.

На останнє питання інтерв'ю щодо думки працівників центру, що можна зробити для покращення роботи служби зайнятості з внутрішньо переміщеними особами відповіді були наступні: спрощення бюрократичних процедур,

додаткове фінансування та ресурси, підвищення кваліфікації фахівців через тренінги, покращення інформаційної підтримки через цифрові платформи.

Отже, інтерв'ю показало, що фахівці центру зайнятості стикаються з різними проблемами у роботі з внутрішньо переміщеними особами, серед яких найбільш поширеними є складні бюрократичні процедури, недостатність ресурсів та потреба в психологічній підтримці. Більшість фахівців вказали на необхідність покращення інформаційної підтримки, підвищення кваліфікації через тренінги та спрощення адміністративних процедур. Виявлено також значний рівень дискримінації та упередження з боку роботодавців, що потребує додаткових заходів для стимулювання працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, на основі аналізу анкет та інтерв'ю можна виділити наступні основні проблеми та перешкоди у діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб:

1. Адміністративні та організаційні проблеми.

Бюрократичні процедури. Складність та тривалість бюрократичних процедур уповільнюють процес надання допомоги ВПО. Фахівці часто стикаються з надмірною кількістю документів та необхідністю їх оформлення, що забирає значний час і ресурси.

Недостатність ресурсів. Багато фахівців відзначають нестачу фінансових, людських та матеріально-технічних ресурсів. Це ускладнює надання якісної підтримки ВПО.

2. Інформаційні бар'єри.

Недостатня інформаційна підтримка. Внутрішньо переміщені особи часто мають недостатню інформацію про доступні послуги, програми працевлаштування та навчання. Це пов'язано як з обмеженими можливостями поширення інформації, так і з недостатньою комунікацією з боку служб зайнятості.

Відсутність сучасних цифрових інструментів. Спостерігається недостатнє використання цифрових платформ та мобільних додатків для інформування

ВПО про доступні можливості.

3. Психологічні та соціокультурні проблеми.

Психологічний стрес. Внутрішньо переміщені особи часто переживають значний психологічний стрес та травматичні переживання, що ускладнює їхню адаптацію та пошук роботи. Недостатня психологічна підтримка з боку служб зайнятості.

Соціальна ізоляція. Відсутність соціальних контактів та підтримки з боку місцевих громад утруднює інтеграцію внутрішньо переміщених осіб.

4. Професійні та освітні проблеми.

Невідповідність кваліфікації. Часто кваліфікація внутрішньо переміщених осіб не відповідає вимогам місцевих роботодавців, що знижує їхні шанси на працевлаштування. Відсутність ефективних програм перекваліфікації та професійного навчання.

Проблеми з визнанням кваліфікацій. Труднощі з підтвердженням дипломів та професійних кваліфікацій.

5. Економічні бар’єри.

Фінансові труднощі. Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з фінансовими проблемами, що ускладнює їхню адаптацію та пошук роботи. Відсутність достатньої матеріальної підтримки на період адаптації.

Відсутність житла. Відсутність постійного житла створює додаткові перешкоди для стабільного працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

6. Взаємодія з роботодавцями.

Дискримінація та упередження. Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з дискримінацією та упередженням з боку роботодавців, що ускладнює їх працевлаштування.

Недостатня кількість вакансій. Недостатня кількість робочих місць у певних регіонах та небажання роботодавців наймати внутрішньо переміщених осіб.

2.3. Рекомендації щодо поліпшення діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб

Для поліпшення діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб рекомендується:

1. Проводити систематичні тренінги та семінари з питань соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.
2. Забезпечувати доступ до актуальної інформації про можливості подальшого навчання та працевлаштування для внутрішньо переміщених осіб.
3. Розвивати партнерство з неприбутковими організаціями та міжнародними фондами для забезпечення комплексної підтримки внутрішньо переміщеним особам.
4. Впроваджувати індивідуальний підхід до кожного внутрішньо переміщеного особи з метою підвищення ефективності їх соціальної адаптації.
5. Забезпечувати постійний моніторинг результатів діяльності фахівців з метою вдосконалення процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Важливо також забезпечувати доступ до психологічної підтримки та консультацій для внутрішньо переміщених осіб, які можуть виникати у них у зв’язку зі змінами в їхньому житті. Психологічна підтримка може допомогти їм краще розуміти та впоратися зі стресом, а також зберегти психічне та емоційне здоров’я.

Окрім цього, важливо сприяти розвитку навичок саморозвитку та самостійності у внутрішньо переміщених осіб. Надання їм можливостей для самореалізації та самоосвіти може сприяти їхньому успішному впорядкуванню життя та соціальній адаптації.

Також фахівці центрів зайнятості мають забезпечити постійну співпрацю з органами охорони здоров’я, освіти та соціального захисту для координації усіх аспектів підтримки внутрішньо переміщених осіб. Це дозволить створити інтегровану систему підтримки, яка буде сприяти їхньому успішному

включенню у суспільство та отриманню необхідних ресурсів для самостійного життя.

Нарешті, треба постійно аналізувати потреби та вимоги внутрішньо переміщених осіб, а також залучати їх у процес планування та вдосконалення програм соціальної адаптації. Це дозволить створити більш ефективні та потрібні сервіси для їх підтримки та допомогти їм легше впоратися з труднощами, з якими вони зіштовхуються у процесі адаптації.

Для досягнення цих цілей необхідно створити сприятливе середовище для внутрішньо переміщених осіб, де вони будуть відчувати себе комфортно та підтримано. Це може включати в себе створення безпечних просторів для зустрічей та консультацій з психологами, організацію групових сесій для обговорення спільних труднощів та взаємопідтримки, а також надання інформації про різноманітні ресурси та послуги, які можуть бути корисними для них.

Потрібно також розвивати співпрацю з місцевими громадськими організаціями та волонтерами, які можуть надавати додаткову допомогу та підтримку внутрішньо переміщеним особам. Залучення громади в процес надання підтримки може створити додаткові можливості для соціальної інтеграції та побудувати міцні партнерські відносини з місцевими громадами.

Крім того, важливо проводити регулярні оцінки ефективності програм та послуг, що надаються внутрішньо переміщеним особам, для того щоб підтримувати їхні потреби та розвивати нові ініціативи на основі отриманих даних. Це допоможе покращити якість обслуговування та забезпечити більш ефективну підтримку для кожної особи, що потребує допомоги.

В цілому, сприяння соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб вимагає комплексного підходу, врахування їхніх індивідуальних потреб та прагнень, а також постійного вдосконалення програм та послуг, що надаються для їхньої підтримки.

Одним з ключових аспектів роботи з внутрішньо переміщеними особами є також забезпечення доступу до освіти, здоров’я та можливостей для

працевлаштування. Це допоможе їм відновити свою самостійність, підвищити свою кваліфікацію та забезпечити стабільний дохід. Для цього важливо співпрацювати з установами освіти, медичними закладами та підприємствами для створення спеціальних програм та умов для внутрішньо переміщених осіб.

Крім того, слід також надавати їм можливості для участі у різноманітних культурних та соціальних ініціативах, що сприятиме їхній соціальній інтеграції та взаємодії з іншими членами громади. Активна участь у громадському житті може позитивно вплинути на їхнє самопочуття та самооцінку, сприяючи процесу адаптації в новому оточенні.

Надалі, важливо поширювати усвідомленість та розуміння серед громадян щодо проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб, щоб підтримати толерантне та сприйнятливе середовище для їхньої інтеграції. Організація освітніх заходів, кампаній та інших заходів по поширенню інформації може допомогти зменшити стигматизацію та допомогти внутрішньо переміщеним особам почуватися прийнятими та визнаними в суспільстві.

На основі зібраних даних можна зробити висновок, що для покращення діяльності фахівців служби зайнятості з соціальної адаптації ВПО необхідно:

1. Спрощення та оптимізація бюрократичних процедур.
2. Забезпечення достатніх фінансових, людських та матеріально-технічних ресурсів.
3. Покращення інформаційної підтримки через впровадження сучасних цифрових інструментів.
4. Надання комплексної психологічної підтримки.
5. Розширення та адаптація програм професійного навчання та перекваліфікації.
6. Надання фінансової допомоги та вирішення житлових питань.
7. Проведення інформаційних кампаній для роботодавців з метою зменшення дискримінації та упередження.
8. Посилення співпраці з місцевими громадами та організація інтеграційних заходів.

Ці заходи допоможуть ефективніше вирішувати проблеми ВПО та сприяти їх успішній соціальній адаптації.

Для того, щоб усі послуги, що проводяться під час соціальної адаптації були більш ефективними потрібно:

- регулярно вивчати потреби внутрішньо переміщених осіб з метою отримання актуальної інформації та розуміння масштабу наявних потреб;
- ураховувати виявлені потреби під час розробки програм, заходів тощо;
- здійснювати регулярну інформаційно-просвітницьку роботу щодо прав та можливостей ВПО;
- сприяти у розв’язанні соціально-економічних проблем та подоланні фінансової кризи; -
- ураховувати медичні потреби та надавати відповідні послуги та консультації;
- забезпечити умови для отримання соціальних послуг у громадах, де наразі перебувають ВПО;
- здійснювати активну соціальну роботу з переселенцями похилого віку, особами з інвалідністю та дітьми;
- сприяти інтеграції ВПО до місцевої громади шляхом залучення до соціокультурних заходів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розглянуто проблему діяльності фахівців державної служби зайнятості з соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб. На основі теоретичного аналізу літератури та отриманих результатів проведеного нами експериментального дослідження можна зробити наступні висновки

1. В результаті дослідження було визначено основні поняття, які є ключовими для розуміння процесу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Соціальна адаптація визначена як процес інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове соціальне середовище з метою відновлення їхнього соціального статусу та нормального життєвого функціонування. У цілому, соціальна адаптація є складним, багатогранним процесом пристосування ВПО до нового соціокультурного середовища та приймаючого соціуму до новоприбулих осіб, їх соціально-економічних, культурних потреб тощо. Таким чином, суб'єктами соціальної адаптації виступають, з одного боку, внутрішньо переміщені особи, а з іншого – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, різноманітні соціальні інститути, а також місцеві мешканці та представники інших груп і національних меншин.

Поняття «внутрішньо переміщені особи» включає людей, які були змушені покинути своє місце проживання в результаті ускладнення політичної, соціальної, економічної, екологічної ситуації у відповідній адміністративно-територіальній одиниці з метою уникнення порушень прав людини, воєнного конфлікту, жорстокого поводження але залишилися в межах своєї країни і потребують правового та соціального захисту держави.

2. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб є складним та багатогранним процесом, що включає кілька основних етапів: перший етап – адаптація до нових умов життя; другий етап – інтеграція у місцеву громаду;

третій етап – відновлення професійної діяльності та економічної стабільності. Важливими аспектами цього процесу є забезпечення житлом, медичною та психологічною допомогою, а також підтримка у сфері освіти та працевлаштування. Кожен з цих етапів має свої особливості та виклики, які потрібно враховувати при наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Успішна соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб залежить від багатьох факторів, які взаємодіють між собою. Важливо враховувати всі ці аспекти для розробки ефективних програм підтримки ВПО. Адаптація вимагає комплексного підходу, що включає правову, соціальну, економічну та культурну підтримку, а також співпрацю між державними, громадськими та міжнародними організаціями

3. Державна служба зайнятості – це ключова інституція, що надає підтримку внутрішньо переміщеним особам у працевлаштуванні, професійному навчанні та соціальній інтеграції.

Державна служба зайнятості виконує ключову роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб через надання інформаційної, консультаційної та матеріальної допомоги. Служба зайнятості організовує професійне навчання, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації, що сприяє адаптації внутрішньо переміщених осіб до вимог ринку праці. Крім того, служба зайнятості допомагає у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб шляхом проведення ярмарків вакансій, співпраці з роботодавцями та надання фінансової підтримки на період працевлаштування.

4. Аналіз діяльності фахівців державної служби зайнятості показав, що основними напрямками роботи є надання консультацій щодо працевлаштування, організація професійного навчання та перекваліфікації, психологічна підтримка, допомога у вирішенні житлових питань та забезпечення інформаційної підтримки. Фахівці активно працюють над створенням сприятливих умов для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, але стикаються з низкою проблем, таких як обмеженість ресурсів, складні бюрократичні процедури та недостатня координація між

різними службами.

5. Виявлено основні проблеми та перешкоди, з якими стикаються фахівці служби зайнятості у процесі соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб. До них включають складні бюрократичні процедури, недостатнє фінансування, обмеженість ресурсів, низьку обізнаність внутрішньо переміщених осіб про доступні послуги, дискримінацію з боку роботодавців, а також психологічний стрес і соціальну ізоляцію ВПО. Бюрократичні процедури часто уповільнюють процес надання допомоги, а обмеженість ресурсів обмежує можливості фахівців у наданні якісної підтримки.

6. Розроблено рекомендації для покращення роботи фахівців служби зайнятості у сфері соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, які передбачають спрощення бюрократичних процедур та зменшення адміністративного навантаження на фахівців; забезпечення достатнього фінансування та ресурсів для надання якісної підтримки ВПО; розширення інформаційної підтримки через використання цифрових платформ та мобільних додатків; підвищення кваліфікації фахівців через регулярні тренінги та семінари; розробку програм психологічної підтримки для подолання стресу та соціальної ізоляції внутрішньо переміщених осіб; зміцнення співпраці з роботодавцями для зменшення дискримінації та підвищення рівня працевлаштування ВПО; розробку програм забезпечення тимчасовим та постійним житлом; підвищення доступності медичних та освітніх послуг для внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, мета дослідження досягнута, завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросович К. А. Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 3. С. 20-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_3_5
2. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 233-242.
3. Бльок Н. В. Термінологія та понятійна характеристика внутрішньо переміщених осіб. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 142-147.
4. Боняк В. О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 20-22. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/1.pdf
5. Васильєв В. В. Соціальна адаптація особистості до професійної діяльності. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2006. Вип. 14. С. 215-221.
6. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь / за ред. О. М. Балакірєвої. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2016. 140 с.
7. Волошин С. М. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2019. № 9. С. 73-76.
8. Воронюк Д. В., Рєвнівцева О. В. Удосконалення системи обслуговування населення житомирським міським центром зайнятості. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 2. С. 21-24.
9. Галецька І. Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. *Вісник Львівського університету. Філософські науки*. 2003. Вип. 5. С. 433-442.
10. Галич У. Адаптація ВПО в Тернополі. *Вільне життя*. 25 березня 2024 р.

URL: http://vilne.org.ua/2024/03/adaptatsiya-vpo-v-ternopoli/

11. Гончаренко І. Н. Методичні підходи щодо адаптації учасників АТО, ВПО в системі підприємницької діяльності. *Вісник КНУТД. Економічні науки*. 2018. № 4 (125). С. 19-29.
12. Заверико Н. В., Тимофєєнко К. І., Яшина О. М. Соціально-педагогічна адаптація внутрішньо переміщених та тимчасово переміщених українських дітей. *Педагогічні науки : теорія та практика*. 2023. № 4. С. 111-117.
13. Зінченко О. Теоретичні засади дослідження соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4 (29). С. 47-53. URL: https://core.ac.uk/download/ pdf/229855902.pdf
14. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади : діагностика стану та механізми забезпечення : монографія / О. Ф. Новікова та ін. Київ : Інститут економіки промисловості НАН України, 2018. 244 с.
15. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості. Чернівці : Золоті литаври, 2012. 252 с.
16. Каменщук Т. Роль і місце психологічної допомоги для внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Педагогіка. Психологія*. 2022. № 1: С. 21-27.
17. Капінус О. Я. Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні : автореф. дис. … канд. наук з держ. управ. : 25.00.01. Івано-Франківськ, 2021. 21 с.
18. Козар Ю. Ю., Гаріфуллін М. В. Роль державних та недержавних інститутів у процесах соціальної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1 (3). С. 82-90.
19. Кравець І., Костюк О. Роль державної служби зайнятості у залученні внутрішньо переміщених осіб до трудової діяльності. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 8 (22). С. 107-116.
20. Кравцов С. О. Теоретичне бачення соціальної адаптації : стан, погляди,

підходи. *Соціальна політика*. 2008. № 3 (26). С. 83-96. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/83-96__no-3__vol-26__2008__UKR.pdf

21. Леонова І. М. Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4 (29). С.94-100.
22. Лішик О. П. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у контексті забезпечення права на освіту. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 3 (56). Ч. 1. С. 136-145.
23. Лучко Ю. І. Соціальна адаптація студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору : монографія. Київ : ТАЛКОМ, 2019. 244 с.
24. Мазіна Н. Е., Скок Н. С. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. *Вісник Маріупольського державного університету. Філософія, культурологія, соціологія*. 2016. Вип. 12. С. 131-138.
25. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава : аналіз управління зовнішніми міграціями. Київ : НАДУ, 2004. 235 с.
26. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015. № 8. С. 6-11.
27. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа» : порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 293-297.
28. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб : національний та міжнародний аспекти / С. Б. Булеца та ін. Ужгород : РІК-У, 2017. 348 с.
29. Міграційні процеси в сучасному світі : світовий, регіональний та національний вимір. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія і практика : енциклопедія / за ред. Ю. І. Римаренка. Київ : Довіра, 1998. 184 с.
30. Музальов О. О., Шиделко А. В. Професійна адаптація особистості в процесі

вивчення предмета «Культурологія» у ВПУ : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. 185 с.

31. Муравський О. Особливості соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в західних областях України (2014-2016). *З історії західноукраїнських земель*. 2016-2017. Вип. 12-13. С. 202-215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zictzahzem_2016-2017_12-13_14.
32. Наджафгулієв Р. І. Адміністративно-правовий статус біженців і вимушених переселенців в Азербайджанській Республіці : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 195 с.
33. Надрага В. І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику». *Український соціум*. 2015. № 1. С. 134-198.
34. Наливайко Л. Р., Орєшкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи : визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34-39.
35. Нестеренко М. О., Романко О. В. Адаптація внутрішніх переселенців до нових умов життя. *Collection of scientific papers «SCIENTIA» :* III International Scientific and Theoretical Conference «The process and dynamics of the scientific path»**.** June 16, 2023, Athens, Greece. P. 181-182. URL: https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/ view/1050/1058
36. Николаєва В., Пономарьова В. Соціальна адаптація ВПО у територіальній громаді за новим місцем проживання в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 79-85.
37. Пархоменко М. М. Аналіз проблем соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб та їх вплив на розвиток міських громад. *Конституційно-правові академічні студії*. 2017. № 2. С. 15-25.
38. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. № 1. P. 89-99.
39. Пілієва В. Р. Соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб до умов регіонального ринку праці як фактор соціальної безпеки. *Ольвійський форум – 2019 : стратегії країн Причорноморського регіону в*

геополітичному просторі : матеріали XIII міжнар. наук.- практ. конф. (м. Миколаїв, 6-10 черв. 2019 р.). Миколаїв, 2019. С. 66-67.

40. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. Дата оновлення : 21.03.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text.
41. Путінцев А. В., Пащенко Ю. Є. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент : актуальні питання науки і практики*. 2018. № 9. С. 110-121.
42. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій : наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127-139.
43. Романова І. В., Балабанова К. В., Гуменникова Т. Р. До питання вибору шляхів психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО). *Габітус. Психологія особистості*. 2023. Вип. 48. С. 141-145.
44. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків : Вид-во «ФОП Голембовська О. О.», 2018. 325 с.
45. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи : співвідношення понять. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 154-159.
46. Соціальна адаптація ВПО : які інструменти для підтримки переселенців потребують впровадження. *Благодійний фонд «Стабілізейшен Суппорт Сервісез»*. 2023. URL: https://sss-ua.org/news/soczialna-adaptacziya-vpo-yaki-instrumenty-dlya-pidtrymky-pereselencziv-potrebuyut-vprovadzhennya/
47. Соціальна робота з вразливими сім’ями та дітьми : посібник : у 2 ч. / А. В. Аносова та ін. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. Ч. 2 : Соціальна робота з вразливими сім’ями та дітьми. 352 с.
48. Соціальна робота у сфері зайнятості : опорний конспект лекцій з дисципліни / уклад. В. В. Шафранський. Тернопіль : [б.в.], 2018. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38449/1/soz.robota.pdf
49. Тітар І. О. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. *Український соціум*. 2016. № 4 (59). С. 57-68.

50. Чернега А. Л. Структура, основні цілі, функції та аналіз показників ефективності функціонування органів служби зайнятості на різних рівнях. *Бионика интеллекта*. 2016. № 1 (86). С. 125–129. URL: https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/67b05ca0-fed5-43c1-80db-8a5dd7d6d8fa/content
51. Шапошникова І. В., Пристай І. Р. Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. С. 125-129. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-04
52. Francis M. D. The Global Challenge of Internal Displacement. *Washington University Journal of Law & Policy*. 2001. Vol. 5. P. 141-144.
53. Gullahorn J. An Extension of the U-Curve Hypothesis. *Journal of Social Issues.* 1963. No. 19 (3). P. 33-47.
54. Nikolajchuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the ruralpopulation. *Rehional'na ekonomika*. 2005. Vol. 3. No. 37. P. 105-112.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для фахівців служби зайнятості

Шановний(а) фахівець(чиня), ця анкета створена з метою виявлення проблем і перешкод у Вашій роботі з внутрішньо переміщеними особами. Ваші відповіді допоможуть покращити процес соціальної адаптації ВПО та якість наданих послуг.

1. Як довго Ви працюєте у службі зайнятості?

Менше 1 року

1-3 роки

3-5 років

Більше 5 років

2. Що заважає Вам у роботі з ВПО? (виберіть всі підходящі варіанти)

Бюрократичні процедури

Відсутність достатніх ресурсів

Недостатня інформаційна підтримка

Психологічні проблеми ВПО

3. Чи відчуваєте Ви нестачу ресурсів для роботи з ВПО?

Так

Ні

4. Якщо так, то яких саме ресурсів не вистачає? (виберіть всі підходящі варіанти)

Фінансових

Людських

Інформаційних

Матеріально-технічних

Інше (будь ласка, уточніть)

5. Як Ви оцінюєте свій рівень підготовки для роботи з ВПО?

Дуже високий

Високий

Середній

Низький

Дуже низький

6. Які заходи, на Вашу думку, можуть покращити роботу з ВПО? (виберіть всі підходящі варіанти)

Спрощення бюрократичних процедур

Додаткове фінансування

Покращення інформаційної підтримки

Підвищення кваліфікації фахівців

Психологічна підтримка для ВПО

7. Чи потрібна, на Вашу думку, додаткова психологічна підтримка для ВПО?

Так

Ні

8. Ваші пропозиції щодо покращення процесу соціальної адаптації ВПО:

_____

Додаток Б

Анкета для визначення рівня соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО)

Шановний(а) респонденте(ко), ця анкета створена для оцінки рівня соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ваші відповіді допоможуть нам зрозуміти основні труднощі, з якими Ви стикаєтеся, та розробити ефективні заходи для їх подолання. Дякуємо за Ваш час і співпрацю.

Демографічні дані

1. Вік:

До 25 років

26-35 років

36-50 років

Понад 50 років

2. Стать:

Чоловіча

Жіноча

3. Сімейний стан:

Неодружений/незаміжня

Одружений/заміжня

Розлучений(а)

Вдівець/вдова

4. Кількість дітей:

Немає

1

2

3 і більше

Економічна адаптація

1. Чи знайшли Ви постійну роботу після звернення до центру зайнятості?

Так

Ні

2. Якщо ні, то які основні причини?

Відсутність вакансій

Недостатня кваліфікація

Дискримінація за статусом ВПО

Інше _____

3. Чи брали Ви участь у програмах професійного навчання або перекваліфікації?

Так

Ні

4. Якщо так, наскільки корисними були ці програми?

Дуже корисними

Корисними

Нейтральними

Некорисними

Дуже некорисними

Психологічна адаптація

1. Як Ви оцінюєте свій рівень стресу з моменту переміщення?

Дуже високий

Високий

Середній

Низький

Дуже низький

2. Чи отримували Ви психологічну підтримку?

Так

Ні

3. Якщо так, наскільки корисною була ця підтримка?

Дуже корисною

Корисною

Нейтральною

Некорисною

Дуже некорисною

4. Чи відчуваєте Ви потребу у додатковій психологічній підтримці?

Так

Ні

5. Які заходи могли б покращити Вашу психологічну адаптацію?_____

_____

Соціальна інтеграція

1. Чи маєте Ви друзів або знайомих у новому місці проживання?

Так

Ні

2. Як часто Ви берете участь у місцевих заходах (культурних, спортивних тощо)?

Дуже часто

Часто

Рідко

Ніколи

3. Чи відчуваєте Ви підтримку від місцевої громади?

Так

Ні

4. Наскільки Ви задоволені своїм соціальним життям у новому місці?

Дуже задоволений(на)

Задоволений(на)

Нейтрально

Незадоволений(на)

Дуже незадоволений(на)

Житлові умови

1. Чи задоволені Ви своїми житловими умовами?

Дуже задоволений(на)

Задоволений(на)

Нейтрально

Незадоволений(на)

Дуже незадоволений(на)

2. Який тип житла Ви зараз маєте?

Власне житло

Орендоване житло

Тимчасове житло (наприклад, гуртожиток)

Доступ до послуг

1. Як Ви оцінюєте доступність медичних послуг у новому місці проживання?

Дуже добра

Добра

Задовільна

Погана

Дуже погана

2. Як Ви оцінюєте доступність освітніх послуг для Вас або Ваших дітей?

Дуже добра

Добра

Задовільна

Погана

Дуже погана

3. Чи стикалися Ви з труднощами у доступі до соціальних послуг (допомога, консультації тощо)?

Так

Ні

4. Якщо так, уточніть, будь ласка, які саме труднощі Ви мали _____

_____

Загальна оцінка соціальної адаптації

1. Як Ви оцінюєте свій загальний рівень соціальної адаптації у новому

місці проживання?

Дуже високий

Високий

Середній

Низький

Дуже низький

2. Які основні труднощі Ви відчуваєте в процесі соціальної адаптації на новому місці? _____

_____

3. Ваші пропозиції щодо підвищення рівня соціальної адаптації ВПО:

_____

Дякуємо за Ваші відповіді. Ваша участь допоможе нам краще зрозуміти потреби ВПО та розробити ефективні заходи для їх підтримки та адаптації.

Додаток В

Зміст інтерв'ю з фахівцями служби зайнятості

Доброго дня! Дякуємо, що погодилися взяти участь в нашому інтерв'ю. Ми проводимо дослідження для виявлення проблем і перешкод, з якими стикаються фахівці служби зайнятості при роботі з внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Ваші відповіді допоможуть нам покращити процес соціальної адаптації ВПО та якість наданих послуг.

Питання

1. Досвід роботи

Розкажіть, будь ласка, як довго Ви займаєтесь роботою з ВПО?

2. Основні виклики

Які основні труднощі Ви відчуваєте у роботі з ВПО?

Які бюрократичні процедури, на Вашу думку, ускладнюють роботу з ВПО?

Чи є випадки, коли Ви відчуваєте нестачу ресурсів? Яких саме?

3. Підготовка та кваліфікація

Як Ви оцінюєте свою підготовку для роботи з ВПО?

Чи проходили Ви спеціальні тренінги або курси для роботи з ВПО? Якщо так, наскільки вони були корисними?

4. Психологічна підтримка

Як часто ВПО потребують психологічної підтримки? Чи надаєте Ви такі послуги?

Які заходи, на Вашу думку, можуть покращити психологічну підтримку ВПО?

5. Інформаційна підтримка

Чи вважаєте Ви, що ВПО мають достатню інформацію про доступні послуги?

Як можна покращити інформаційну підтримку для ВПО?

6. Взаємодія з роботодавцями

Які проблеми виникають при взаємодії з роботодавцями щодо працевлаштування ВПО?

Чи стикаються ВПО з дискримінацією з боку роботодавців? Як часто?

7. Пропозиції щодо покращення

Що, на Вашу думку, можна зробити для покращення роботи служби зайнятості з ВПО?

Які ресурси або підтримка були б корисними для покращення Вашої роботи?

Дякуємо за Ваш час і цінні відповіді. Ваша участь допоможе нам краще зрозуміти проблеми та розробити ефективні рішення для покращення процесу соціальної адаптації ВПО.